

İZMİR'İN İŞGALİNE KARŞI KONYA YÖRESİNDEN GELEN TEPKİLER

THE REACTION FROM KONYA AGAINST THE OCCUPATION OF İZMİR

Yrd. Doç. Dr. Necmi UYANIK*

Özet

Bu makalede İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgaline karşı Konya yöresinden gelen tepkiler değerlendirilmiştir. Coğrafi açıdan Anadolu'nun ortasında bulunan ve adı isyanlarla anılan bu yörenin, Milli Mücadele yıllarındaki durumuyla birlikte, bahsedilen olayda göstermiş olduğu tepkiler ve daha sonrası açısından Türk İstiklâl Harbine giden yoldaki önemi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konya, İzmir'in işgali, Protesto telgrafları, Milli Mücadele

Abstract

In this study, the reactions from Konya against the occupation of İzmir by the Greeks on 15th May, 1919 were examined. Konya, as geographical position being in the middle of the Anatolia and mostly remembered by the rebellions. The position of Konya during the National Struggle, the reactions from the Konya against the occupation of İzmir, its contribution to the Turkish War of Independence were analyzed.

Key Words: Konya, occupation of İzmir, telegraph of protests, National Struggle

* Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. Bu makale VI. Uluslararası Atatürk Kongresi'nde 12-16 Kasım 2007 tarihleri arasında bildiri olarak sunulmuş olup basımı yapılmamıştır.

I. GİRİŞ

Türk tarihi açısından XX. yüzyılın ilk çeyreği hiç şüphesiz bunalımların en üst seviyede yaşanmaya başladığı bir dönemdir. Ardı ardına yaşanan savaşlar ve bu savaşların altında yatan emperyalist devletlerin sömürgecilik yarışı dünya tarihinin akışını belirlemiştir. Koskoca Osmanlı İmparatorluğu, yaşanan buhranlar neticesinde ekonomik, sağlık, siyaset, sosyal vs. birçok yönden âcizlik içerisinde ve I. Dünya Savaşının sonucunda ölüm kalım savaşının eşiğine gelmiştir. Osmanlı Devleti, Rus Çarı I. Nicola'nın deyimiyile "*Hasta Adam*" olarak ölmekte olması sebebiyle mirası bölüşülecek bir devlet mahiyetindedir. Süleyman Kâni İrtem'in de belirttiği üzere Osmanlı Avrupa için "*Han-ı yağma*"¹ görünümündedir. Dolayısıyla, emperyalist devletlere göre Osmanlı, dünyada yaşanan sömürgecilik yarışı sonucunda, bütün yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynakları ve stratejik açıdan taşıdığı önem nedeniyle bölüşülmeli ve ele geçirilmelidir. Bu bölüşüm projesinin adı "*Şark Meselesi*"dir. Buna göre Türkler önce Avrupa'dan sonra da Anadolu'dan atılmalıdır.

Türkiye ise, emperyalist devletlerin ortaya koyduğu bu proje karşısında ümitsiz bir bekleyiş içerisinde. Çünkü, Sanayi Devrimi sonrasında Avrupa, birçok sektörde ciddi bir ilerleme kaydetmiş ve siyasi, sosyal, ekonomik teknik vs. yönlerden yaşamış olduğu değişimlerle çağa ayak uyduramayan devletlerin zenginlik kaynaklarına el koyar hâle gelmiştir. Osmanlı yönetimi birkaç yüzyıllık ihtişamın ardından ortaya çıkmış olan güç ve kuvvetinin vermiş olduğu rahatlıktan dolayı kendisini yenileyememiş, J. Germanus'un tespitiyle; Avrupa'nın ilerlemesini sağlayan dinamikleri göremeyerek sadece dış görünüşle ilgilenmiş ve "*üretimi modernleştirmeden, tüketimi modernleştirme*" hatasını işlemiştir². İşte bu yaşananlar içerisinde II. Meşrutiyet devri, "*özgürlük ve milliyetçilik*" akımlarının Osmanlıyı bölük pörçük ettiği bir dönem olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. Devlet içerisindeki "*İttihatçı ve İtilafçı*" şeklindeki siyasi kavgalarla birlikte³ I. Dünya Savaşından sonra yaşanan Mütareke Dönemi artık, Türk milletinin yaşam mücadelesi verdiği bir devir olmuştur. Yapılan Kurtuluş Savaşının mimarları ise adeta milletinin ruhunu temsil eden Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları olmuştur.

Yukarıda ortaya konan tabloyla birlikte, burada Milli Mücadele Dönemi içerisinde İzmir'in işgal sürecinde yaşananlar, işgalin Anadolu'ya yansımaları ve Anadolu'daki vatan savunması bağlamında özelde Konya yöresinin durumu, işgallere karşı ortaya konan tepkiler Konya merkezli olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

¹ Süleyman Kâni İRTEM, *Şark Meselesi Osmanlı'nın Sömürgeleşme Tarihi*, (Haz: Osman Selim Kocahanoğlu), Temel Yay., İstanbul 1999, s. 31, 179.

² Jules Germanus, *Penseés Sur La Revolution Turque*, Imprimerie de la Société Anonyme Athenaeum, Budapest 1928, ss. 1-35.

³ Bu dönem Ali Birinci'nin deyimiyile "*İT'nin hemen her alanda yürüttüğü varlık ve iktidar mücadelesinin hikâyesidir. Diğer tarafta ise, İT'ye karşı çıkanların yaşama mücadelesinin*". *Hürriyet ve İtilaf Fırkası II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, s. 16.

II. İZMİR'İN İŞGAL SÜRECİ ve İŞGALE KARŞI TEPKİLER

Mondros Mütarekesiyle birlikte I. Dünya Savaşı sonucunda İtilaf Devletleri, Paris Konferansı'nda Elefterios Venizolos'un istekleri doğrultusunda hareket etmiş; Wilson Prensipleri ekseninde Ermenileri de gözeterek, ancak daha çok Rumlar üzerinden hareketle⁴, Türklerin Hristiyanları katlettiği yalanıyla birlikte Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki hak iddiasını bir anlamda meşrulaştırmıştır⁵. Lloyd George'nin ifadesiyle, *Anadolu'nun derinliklerinde İngiliz askerleri değil, Yunanlılarla Türkler sonuna kadar vuruşturulmalıdır*⁶. İngiltere, kendi çıkarları doğrultusunda Batı Anadolu'da güçlü bir İtalya yerine, zayıf bir Yunanistan'ın yerleşmesini istemiş⁷ ve bu destek sayesinde Yunanistan, İzmir ve Aydın civarında yaşanan savaşılarından dolayı, Türk nüfus oranlarındaki düşüştü de medet umarak, kısmen artan Rum nüfusunu kendi stratejisine gerekçe yapmayı uygun bulmuştur⁸. L. George'un önerisine Clemenceau ve Wilson'un da destek vermesi sonucu "Yüce Üçler"⁹, 10 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in Yunanlılarca işgaline karar vermişlerdir¹⁰. Aslında 1919 yılının ilk günlerinde İzmir bölgesindeki bazı kiliselerde, işgalci güçler adına Fransız ve İtalyanların sancak asma yarışı başlamış ve bu durum, (hükümetin çaresizliğine dikkat çekilerek) İzmir Kolordu Kumandanı Nureddin Paşa tarafından Harbiye Nezaretine 4 Ocak 1919'da bildirilmiştir¹¹.

İzmir'in işgaline başlanmadan önce Ermeniler Doğu'da Nahçıvan bölgesine girerken¹²; devam eden süreçte İngiliz, Fransız ve İtalyan askerlerince Musul'dan sonra Anadolu'nun güney bölgeleri olan İskenderun, Mersin, Adana, Maraş, Urfa ve Antalya'dan iç bölgelere doğru Konya istikametinde işgaller başlamıştır. Bu işgal sürecinde yaşanan ve özellikle Ermenilerin Fransız üniforması ile yaptığı

⁴ Venizelos'un Paris Konferansındaki iddiasına göre İzmir merkez olmak üzere bölgede 188. 539 Yunanlı vardı. Ayrıca Batı Anadolu ve Adalar Yunanistan'ın doğal bir uzantısıydı. Bilgi için bk., Kenan KIRKPINAR, **Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi İngiltere ve Türkiye (1919-1922)**, Phoenix, Ankara 2004, s. 65-66. Venizelos'un Anadolu'da önemli oranda Rum ve Ermeni nüfusu bulunduğu iddiasına ilk karşı çıkan devlet, kendi çıkarlarından dolayı İtalya olmuştur. Bk., Mevlüt ÇELEBİ, **Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s. 45-47.

⁵ **Türk İstiklâl Harbi İnci Cilt Batı Cephesi İnci Kısım**, Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 3. bs., Ankara 1999, s. 3-6. Wilson Prensiplerinde, Osmanlı idaresinde bulunan diğer milletlerin özerk bir idareye sahip kılınmalarına işaret edilmişti. Venizelos, bu prensibi kabul etmeyerek Ege Bölgesinin önemli bir kısmını "Megola İdea ve Enosis" ekseninde Yunanistan'a bağlamak istemiştir.

⁶ Turgut ÖZAKMAN, **Şu Çılgın Türkler**, Bilgi Yayınevi, 271. bsm., Ankara 2005, s. 324.

⁷ Sina AKŞİN, "Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı", **Üçüncü Askerî Tarih Semineri Bildirileri-Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri**, Gnkur. B.evi., Ankara 1986, s. 177-184; Kenan KIRKPINAR, **Ulusal Kurtuluş Savaşı**, s. 67.

⁸ Tuncer BAYKARA, **İzmir Şehri ve Tarihi**, Ege Üniversitesi Yay., İzmir 1974, s. 91.

⁹ Salâhi R. SONYEL, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri**, TTK. Yay., Ankara 1995, s. 13. ABD 6 Nisan 1917'de, Yunanistan ise 26 Haziran 1917'de I. Dünya Savaşına katılmıştır.

¹⁰ Gotthard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi-Mondrostan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)**, TTK., Yay., 2. bs., Ankara 1989, s. 29-31.

¹¹ **BOA., A. VRK.**, 823/82.

¹² 19 Aralık 1918 tarihli belgede Ermenilerin üç gün önce Nahçıvan'a girdiği belirtilmektedir. Bilgi için bk., Tülây DURAN, "Mondros Mütarekesi'nin İlk Uygulamaları Türkiye'nin İşgali III", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 60, Ocak 2002, s. 31.

vahşilikler ise, Anadolu halkının yüreğinde hissettiği büyük acı tablosu olarak tarih sayfalarındaki yerini almıştır.

A. İzmir'in İşgal Sürecinde Yaşananlar

İzmir'in işgal durumu gizli görüşmelerin haricinde aslında çok önceden Avrupa basınında yazılmış ve işgal başlamadan önce de Amiral Caltorpe, 14 Mayıs 1919'da Vali İzzet Bey ve XVII. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa'ya bildirmiştir¹³. Amiral Webb tarafından Sadrazama verilen ikinci notada İzmir'in Yunan askerlerince işgal edileceği¹⁴ belirtilmiş ve yayınladığı resmi tebliğde hükümet; “*Hukuk-ı millet ve devletin muhafazası için uhdesine terettüb eden vezâifi ifaya teşebbüs eylemiş, muhafaza-i vakar ve sükûnet edilmesi lüzumunu*” uygun bir dille halka tavsiye etmiş ve bu yazıyı Dâhiliye Nezareti vasıtasıyla vilâyetlere bildirmiştir¹⁵. Mustafa Razi (Yalkın) hükümetin bu tavrını “*Damad Ferid'in İzmir'in İşgali Hadisesindeki Meş'um Rolü*” olarak nitelendirirken¹⁶, 15 Mayıs'ta Vali (Kanbur) İzzet Bey, her ne kadar işgal haberini tekzip etse de¹⁷ İzmir ve çevresi Yunan askerlerince Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesi hükmünce işgal edilmiştir¹⁸.

15 Mayıs 1919'da İzmir'den başlayıp 9 Eylül 1922'ye kadar devam eden işgal döneminde, Yunan askerlerince başta İzmir ve çevresi olmak üzere Ege, Trakya, Marmara ve İç Anadolu gibi bölgelerde, Türk halkının çocuğundan yaşlısına varıncaya kadar çoğuna gasp, yağma, işkence, katliam türünde vahşet ve zulümler yapılmıştır. Sadece Kuzey Ege Bölgesinde 7 bine yakın Müslüman katledilirken, yakılan bina sayısı 13 bin civarındadır¹⁹. Bu zulümler; Ege Bölgesine 50 bini aşkın Rum'u yerleştiren²⁰ Venizelos'un, Müttefik Devletler Konseyine gönderdiği mektupla Türklerin kayıplarını az göstererek ve hatta sorumluluğu Türklere yıkmaya

¹³ Sabahattin SELEK, *Anadolu İhtilâli*, C. 1, Kastaş Yay., 8. bs., İstanbul 1987, s. 231.

¹⁴ Aslında Mondros görüşmeleri sırasında Calthorpe, Rauf Bey'e; İzmir ve İstanbul'a Yunan askeri sokulmaması konusunda Türk hükümetinin fikirlerini desteklediği yönünde bir mektup vermişti. Bilgi için bk., **Türk İstiklâl Harbi I-Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, C. I, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bşk.lığı Yay., 3. bs., Ankara 1999, s. 293.

¹⁵ “*Tebliğ-i Resmî*”, **İkdam**, No. 7998, 16 Mayıs 1919, s. 1. Ayrıca XVII. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa da İzmir'in işgaliyle ilgili haberi Milli Savunma Bakanlığına bildirdiğini, aldığı cevapta “*mütareke şartları hükümleri icabından*” olduğu ve söylentilere “önem vermeyiniz” önerilerinin geldiğini belirtir. Geniş bilgi için bk., Hamdi BAYTULOĞLU, “İzmir'in İşgali”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 7, Nisan 1968, s. 6.

¹⁶ Razi YALKIN, “Millî Mücadele'de İzmir-3”, **Yeni Sabah**, No: 511, 3 İ. Teşrin 1939, s. 4. Yalkın diğer yazısında “*İzmir'in İşgalinde Damad Ferid Haininin Oynadığı Rol*” alt başlığında konuyu değerlendirir. Bk., Razi YALKIN, “Millî Mücadele'de İzmir-5”, **Yeni Sabah**, No: 513, 5 İ. Teşrin 1939, s. 4.

¹⁷ S. SELEK, *Anadolu İhtilâli*, C. 1, s. 231.

¹⁸ İzzet ÖZTOPRAK, “Türkiye'nin İşgali ve Millî Direniş Hareketleri”, **Türkler**, C. 15, (Editörler: Hasan Celâl Güzel-Prof. Dr. Kemal Çiçek-Prof. Dr. Salim KOCA), Yeni Türkiye Yay., s. 591.

¹⁹ Metin AYIŞIĞI, “Batı Anadolu'da Yunan Mezalimi”, **Türkler**, C. 15, s. 776-789. İtalyan kaynaklarına göre sadece 15 Mayıs'ta meydana gelen olaylarda 400'den fazla Türk öldürülmüştür. Hatta yaralılarından Askerlik Dairesi Başkanı Süleyman Fethi Bey İtalyan gemisine alınmış ve daha sonrada şehit olmuştur. Bilgi için bk., M. ÇELEBİ, **Türk İtalyan İlişkileri**, s. 100-101.

²⁰ Mesut ÇAPA, “Anadolu'da Yunan İşgalinin Sebep Olduğu İç Göçler”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. X, S. 29, Ankara 1994, s. 383.

gayretlerine rağmen, uluslararası arenada da tescillenmiştir²¹. Anadolu'da soykırım ve imha şekline dönüşen²² Yunan işgalleri gerçekleşmeden önce, her ne kadar Osmanlı hükümetince bölgede Rumlar tarafından yapılacak mezalimin cezalandırılacağı yönündeki haberler gazetelerde yazılmış olsa da, uygulamada gerekli tedbirlerin alınmadığı görülmüştür²³.

İzmir'in işgali, Damat Ferit Hükümetinin sessizliğine rağmen, hiç şüphesiz Anadolu Türkü için bardağı taşıran son damla olmuştur. Emperyalist güçlerin koordinesinde Yunan ordusunca gerçekleştirilen işgallere karşı (16 Mayıs 1919'dan itibaren) Anadolu'nun birçok kasaba, kaza ve vilâyetlerinden çok sayıda protesto telgrafı Sadarete ve işgal güçlerinin temsilciliklerine çekilirken; ayrıca yapılan mitinglerle de Anadolu halkı tepkilerini açıkça ortaya koymuştur²⁴.

İşgale karşı tepki hareketini başlatan gelişme ise, İzmir'in işgal haberini 14 Mayıs 1919'da alan İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti ve İzmir Türk Ocağının çalışmalarıyla, Maşatlık'ta toplanan miting sayesinde olmuştur²⁵. Bu

²¹ Selçuk URAL, "Yunan Mezaliminin Uluslar arası Alanda Tescili", *Türkler*, C. 15, s. 790-800. Yunan mezalimini araştırmak üzere Yüksek Konsey tarafından ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya'ya ait komutanlardan oluşan bir heyet oluşturulmuştur.

²² Talat YALAZAN, *Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9 Eylül 1922)*, II nci Cilt, GnKur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Dairesi Başkanlığı Yay., Ankara 1994, s. 1-2.

²³ Mustafa TURAN, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1999, s. 205, 358.

²⁴ İzmir'in işgaline karşı Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden gelen tepkilerle ilgili yapılan bazı çalışma ve belgeler şu şekildedir: Kemal ARIBURNU, *Milli Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, Yeni Matbaa, Ankara 1951(72 s.); Mehmet ŞAHİNGÖZ, *İzmir, Maraş ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara 1986 (X+555 s.); M. ŞAHİNGÖZ, "İzmir'in İşgali Üzerine Karadeniz Bölgesinde Yapılan Protesto ve Mitingler", *19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, 13-17 Ekim 1984, Samsun 1988, ss. 63-70; M. ŞAHİNGÖZ, "Milli Mücadele Esnasında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Yapılan Milli Birlik ve Beraberlik Mitingleri", *ATAM Dergisi*, C. XI, Temmuz 1995, Sayı: 32, ss. 416-426; M. ŞAHİNGÖZ, "Milli Mücadele'de Protesto ve Mitingler", *Türkler*, C. 15, ss. 726-744; Hicret HÜRKAN, "Tarihi Belgelerin Işığında Milli Mücadele'de Miting ve Protesto Telgrafları Dönemi1-4", *Kemalist Ülkü*, Sayı: 237-240, Temmuz-Ekim 1988, ss. 5-8, 6-10, 5-8, 5-8; Hamdi Atamer, "Milli Direnme", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 7, Nisan 1968, ss. 19-23; Sayı: 8, Mayıs 1968, ss. 3-8; Sayı: 10, Temmuz 1968, ss. 22-23; Sayı: 12, Eylül 1968, ss. 13-16; İhsan İLGAR, "Halk, Ordu ve İstanbul Hükümetleri", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 8, Mayıs 1968, ss. 12-17; Hamdi BUYTULLUOĞLU, "Milli Mücadele Başlıyor", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 13-18, ss. 10-13, 53-68, 14-22, 3-5, 10-16, 3-8; Bekir Sıtkı BAYKAL, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri", *Belleten*, C. XXXIII, Sayı: 132, Ekim 1969, ss. 517-575; Yücel ÖZKAYA, "İzmir'in İşgalinin Anadolu'daki Tepkileri", *Atatürk Yolu*, Yıl: 1, Sayı: 1, Mayıs 1988, ss. 65-74; *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, Sayı: 71, Yıl: 23, Eylül 1974, Belge No: 1537; Ömer AKDAĞ, "İstiklâl Savaşı'nın İlk Safhasında Mitingler (Kasım 1918-Haziran 1919)", *Türkler*, C. 15, ss. 745-755; Zekai GÜNER, "İzmir'in İşgali Olayının Trakya'daki Tepkileri", *ATAM Dergisi*, C. IX, Temmuz-Kasım 1993, Sayı: 27, ss. 559-568; Makbule SARIKAYA, "İzmir'in İşgaline Erzurum'dan Tepkiler", *23 Temmuz Erzurum Kongresi ve Kurtuluştan Günümüze Erzurum I. Ulular Arası sempozyumu*, 23-25 Temmuz 2002, ss. 603-621; Cemal GÜVEN, "Milli Mücadele Döneminde Konya Mitingleri", *Yeni İpek Yolu- Konya Kitabı V/ Özel Sayı*, Konya 2002, ss. 251-269; *Belgelerle Yunan Mezalimi-İzmir'in İşgali Üzerine İtilaf Hükümetlerine Çekilen Protesto Telgraflarından Bazıları*, (Yay. Haz. Zekeriya Türkmen), Ankara 2000 ve son olarak Sadaret makamına gönderilen telgraf metinlerinin yayınlandığı bir eser; Haluk SELVİ, *İşgal ve Protesto*, Değişim Yay., İstanbul 2007.

²⁵ Maşatlık'ta yapılan bu mitingdeki konuşmacılar arasında Sultanî öğretmeni Vasıf (Çınar) Bey, Mustafa Necati Bey (sonradan Milli Eğitim Bakanı), Âhenk gazetesi yazarı Mehmet Şevki Bey ve Hukuk-ı Beşer Başyazarı Hasan Tahsin Bey ve Müftü Rahmetullah Efendi de bulunmaktadır. Bilgi için bk., Bilge UMAR, *İzmir'de Yunanlıların*

mitingde; çoğunluğunu Türklerin teşkil ettiği İzmir'in işgalinin haksız olduğu ve bu haksızlığın tüm Anadolu'ya duyurulması kararı verilmiştir²⁶. Vali İzzet Bey'in İzmir Redd-i İlhak Heyetinin çalışmalarıyla ikna edilmesinden sonra Yedek Subay Mazhar Bey'in getirdiği, postaneden çekilen telgrafta; "*İzmir Yunanlılara veriliyor. Bütün ümitlerimiz sizdedir. Vatan ordusuna iltihaka hazırlanınız*" mesajı, Anadolu'ya iletilmiştir²⁷. Anadolu için Wilson prensiplerinden beklenen netice sağlanamamış, Kazım Özalp'ın deyimiyle "*memleket demir çemberler*" içerisine alınmıştır²⁸. Bu çemberi kıracak olan adım, işte İzmir'de genç vatanperverler tarafından "*emr-i vaki haline geldiğinde şüphe kalmayan Yunan işgalinin ilhakla neticelenmesine mâni olmak esasında*" birleşen Redd-i ilhak prensibiyle ortaya çıkmıştır²⁹.

B. İşgal Döneminde Konya'nın Genel Durumu ve İşgal Kuvvetlerinin Bölge Üzerindeki Baskıları

İzmir'in işgalinin Yunanlılar tarafından gerçekleştirildiğini öğrenen Konya yöresi halkı geç kalmadan işgalleri telgraf ve mitinglerle protesto etmiştir. Konya yöresinden gelen tepkileri ve devamında gelişen olayları daha sağlıklı görebilmek için, "*müşahhas hususiliği içinde geçmişin tasavvurunu*" tespit edebilmek³⁰ adına öncelikli olarak Konya yöresinin siyasi, sosyal, askerî ve ekonomik durumuna kısaca bir göz atmak yerinde olacaktır.

Selçuklu Devletine başkentlik etmiş olan Konya, Milli Mücadele Dönemi öncesinde Osmanlı Devletinin yönetim sistemi içerisinde idari açıdan teşkilatlanmasını sağlamış bir şekilde Orta Anadolu'nun en büyük şehri görünümündedir. Salnamelere bakıldığında zaman sancak yapılanması içerisinde Konya mülkî amirlik kademesinde I. Sınıf bir valilik olarak, 15 vilâyetten biri ve 1918 yılı itibarıyla merkez, Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Bozkır, Hadim, Karaman, Ereğli, Karapınar (Sultaniye), Koçhisar, Ilgın, Kadınhanı kazalarıyla birlikte; Doğanhisar, Cihanbeyli, Hatunsaray ve Kireli gibi nahiyelere de sahip bir bölgedir. Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu Konya ve kazalarında az da olsa gayrimüslim azınlığın bulunduğu görülmektedir³¹. İdare meclislerinde gayrimüslimlere çeşitli görevlerin verilmesine bakılacak olursa demokratik yaşam açısından bölgede herhangi bir problemleri de yoktur. Vilâyette, 1913 tarihli

Son Günleri, Bilgi Y.evi, Ankara 1974, s. 105; (isim farklılıklarıyla birlikte) Kazım ÖZALP, **Milli Mücadele 1919-1922**, C. I, TTK., Ankara 1988, s. 4-5.

²⁶ M. ŞAHİNGÖZ, "İzmir'de Yapılan Maşatlık Mitingi ve İzmirliilerin İşgale Tepkisi", **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi IV**, İzmir 1989, s. 57-59.

²⁷ Bilge UMAR, **age.**, s. 103-104. Razi Yalkın, Maşatlık'ta toplanan gençlerin, Vali İzzet Bey tarafından tutuklanarak hapse atılmış olan İttihatçıları, hapishaneyi basarak oradan çıkardıklarını belirtir. Geniş bilgi için bk., R. YAKIN, "Milli Mücadele'de İzmir-2", **Yeni Sabah**, No. 510, 2 T.sani 1939, s. 4.

²⁸ K. ÖZALP, **age.**, s. 3.

²⁹ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk-Söylev**, C. I,TTK., 3. bs., Ankara 1989, s. 4.

³⁰ Léon-E Halkın, **Tarih Tenkidinin Unsurları**, (Çev.: Bahaeddin Yediyıldız), TTK., Ankara 1989, s. 11.

³¹ Konya merkez ve bağlı birimlerindeki gayrimüslim sayısı 1900 tarihli Konya Vilâyet Salnamesine göre 4385'dir. Müslüman nüfus ise, 136. 351'dir.

“Muvakkat İdare-i Umumiyye-i Vilâyet Kanunu” ile yukarıdan aşağıya valinin etkin olarak rol oynadığı görülmektedir³². XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Konya’ya bağlı 10 nahiyeye, 707 köy ve 324 ile 344 bin arasında değişen nüfus oranları vardır³³.

1830’da “Çarşı Ağalığı” adıyla kurulmuş olan müessese, 1876’da Belediye teşkilatı hüviyetine kavuşturulmuştur³⁴. İktisadi açıdan Konya halkının en önemli geçim kaynağı Ziraî ürünler (buğday, arpa vs.), canlı hayvan ve hayvan ürünlerinden oluşmaktadır (tiftik yapağı, süt vb.). 4 milyon 742 bin³⁵ hektarlık kara yüzölçümünün 4 346 500 hektarında tarım yapılmaktadır. Dolayısıyla Konya nüfusunun % 84’ünün çiftçilikle uğraştığı görülmektedir³⁶.

Siyasî açıdan bakıldığında zaman II. Meşrutiyet dönemi içerisinde, 1907’de Sivashlı Ali Kemalî tarafından açılan İttihat ve Terakki Fırkası Konya şubesinin faaliyetleri dikkat çekerken³⁷, Zeynel Abidin vasıtasıyla (1919) Hürriyet ve İtilâf Fırkası mensuplarının muhalif hareketleri etkin bir şekilde görülmektedir. Bu partilerin yanı sıra, Selâmet-i Osmaniye Fırkası, Sulh ve Selamet Fırkası (25 Haziran 1919), Tealî-i İslâm Cemiyeti (1919), Taavvun-ı İslâm Cemiyeti, İngiliz Muhipler Cemiyeti³⁸, gibi çoğu ittihatçı ve sonrası için Kuvâ-yı Milliye karşıtı olan kuruluşlar göze çarpmaktadır. 26 Eylül 1919 tarihine kadar İstanbul hükümetleriyle iyi ilişkiler içerisinde bulunan Konya merkezinin, bu eksendeki en büyük dayanak noktası ise Vali (Artin) Cemal’dir³⁹.

28 Kasım 1918’de Tefvik Paşa Hükümeti tarafından Konya’ya vali tayin edilen Cemal Bey⁴⁰, Hürriyet ve İtilaf Partisinin önemli bir mensubu ve İngiliz Muhipler

³² Osman AKANDERE, “Konya Vilâyeti Salnamelerine Göre Konya Sancağı’nın İdari Teşkilatındaki Birimler”, *İpek Yolu*, Özel Sayı Konya II, Aralık 1999, s. 257-296.

³³ Osman AKANDERE, “Konya İlinin (Vilâyetinin) Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyetten Günümüze Kadar İdari Yapısı ve Geçirdiği Değişiklikler”, *Milli Mücadele’den Günümüze Konya (1915-1965)*, C. I, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1999, s. 169-199.

³⁴ Ahmet AVANAS, *Milli Mücadele’de Konya*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Konya 1998, s. 50.

³⁵ Bu rakam Türkiye genelininin % 6,1’ine tekabül etmektedir.

³⁶ Yaşar SEMİZ, “1923-1938 Döneminde Konya’nın İktisadî Durumu”, *Yeni İpek Yolu Konya I. Özel Sayı*, Konya 1998, s. 77-78; Yaşar SEMİZ, “Cumhuriyet Döneminde Konya’nın İktisadî Durumu 1923-1960”, *Milli Mücadeleden Günümüze Konya*, s. 141-142.

³⁷ İttihat ve Terakkinin Konya’daki faaliyetleri “Nümune Mektebi/1917’de kapandı” ve Osmanlı gazetesi ekseninde sürdürülmüş ve İttihatçı şahısların gazete yazıları müstear isimlerle yayınlanmıştır. Namdar Rahmi, Naci Fikret ve Hüseyin Kâmi ile birlikte Konya’da, Türklük Derneğini kurmuşlardır. Bilgi için bk., Caner ARABACI, *Milli Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri*, 2. bs., Konya 2000, s. 107-110.

³⁸ Bu cemiyetin Konya’da kurulmasında İngiliz Rahip Frew büyük rol oynamıştır. Geniş bilgi için bk., Ahmet ATALAY, “Milli Mücadele’de Türk’ü Türk’e Kırdıran Adam İngiliz Rahip Dr. Robert Rew Frew’nun Anadolu ve Konya Delibaş Mehmet İsyamı’ndaki Rolü”, *SÜ Ata Dergisi*, Sayı: 8, Konya 1999, ss. 179-217.

³⁹ A. AVANAS, *age.*, s. 29-70.

⁴⁰ A. Avanas’ın eserinde Cemal Bey’in Konya Valiliğine atanış tarihi Kamil Erdaha’ya (Milli Mücadele’de Vilâyetler ve Valiler, İstanbul 1975, s. 267) dayanarak 28 Kasım 1918 olarak verilmektedir. Ancak, resmi gazeteye göre Meclis-i Vükela kararının verildiği tarih 26 Kasım 1918’dir. Hatta Vali Cemal 4 Aralık 1918’de padişah tarafından saraya kabul edilmiştir. Karar ve görüşmeyle ilgili bk., *Takvim-i Vekâyi (TV.)*, No: 3408, 1 K. evvel 1918, s. 1 ; *TV.*, No: 3412, 5 K. evvel 1334, s. 1. Vali Cemal’in Konya’dan Damat Ferit Hükümetinin Dahiliye Nazırlığına atanması (4 Mart 1919) kısa sürmüş 7 Nisan’da istifa etmiş ve 26 Nisan 1919’da tekrar Konya Valiliği görevine dönmüştür. Vali Cemal Bey’in Meclis-i Vükela kararıyla ilgili mazbatası 24 Nisan 1919 tarihlidir. *BOA.*, *MV.*, 250/141. Cemal Bey’in II. Valiliği döneminde fiili olarak 25/26 Eylül 1919’da Konya’dan

Cemiyetinin aktif bir üyesi olduğu için Konya'da İttihat ve Terakki ekseninde ve devamında Kuvâ-yı Milliye kapsamındaki bütün faaliyetleri engelleme işiyle uğraşmaktadır⁴¹.

Bu siyasî havayla birlikte Konya'daki eğitim-öğretim hayatı, II. Meşrutiyet dönemi Türkiye'sinin eğitimde yenileşme ve millileşme politikasına genel hatlarıyla uygunluk göstermektedir. Başta Anadolu'nun ilk Hukuk Mektebi (1907-1919) olmak üzere, Sultanî, Dârü'l-Muallimîn, Dârü'l-Muallimât (1915), Mekteb-i Sanayi, Ziraat Mektebi, Askerî Lise-Rüştiye, Nalbant Mektebi, Tayyare Mektebi, Anadolu İntibah Mektebi⁴² ve resmî özel ibtidaî mektepleri bulunmaktadır. Bunlardan Hukuk ve Ziraat Mektepleri zaman içinde kapanmış, askerî okullar zaferden sonra peyderpey ayrılmışlardır⁴³. Bu okullarda görev yapan öğretmenlerin bazıları Konya gazetelerinin sütunlarını doldururken, önemli bir kısmı da Konya'dan milletvekili olmuşlardır⁴⁴.

Konya'daki kültürel hayat ve gelişen olayların halka aktarılması açısından Konya basını önemli bir konuma sahiptir. Sadece Konya için değil Milli Mücadele Dönemi Türkiye'si için Konya basınının anlamı büyüktür. Bu dönemde Türkiye'de çıkan 306 civarı gazete ve derginin 8'i Konya'da yayınlanmaktadır⁴⁵. Bunlar Garp Cephesinin ilk gazetesi olan *Babalık*⁴⁶, Milli Mücadelenin önemli destekçisi *Öğüd*⁴⁷, daha sonra *Halk*⁴⁸, *İbret*⁴⁹, *İntibah*⁵⁰, *Telgraf Haberleri*⁵¹ ve *Konya*⁵² gazeteleriyle birlikte *Halk Yolu* dergisidir⁵³.

ayrılmasına rağmen Valilikten azli 11 Ekim 1919 (mazbata 9 Ekim 1919 tarihlidir) tarihinde gerçekleşmiş ve yerine Cezair Bahr-i Sefid Valiliğinde bulunmuş olan Subhi Bey atanmıştır. Bk. **TV.**, No: 3489, 6 Mart 1335, s. 1; **TV.**, No: 3517, 8 Nisan 1335, s. 1; **TV.**, No: 3535, 29 Nisan 1335, s. 1; **TV.**, No: 3671, 14 Temmuz 1335, s. 1; **BOA.**, **MV.**, 253/24.

⁴¹ Konya bölgesinden Sivas Kongresine kimsenin gidememesinde bu etki daha açık olarak görülür. Sivas'tan Konya'ya gönderilen 14 ve 16 Eylül 1919 tarihli kararlar bu gerçeği ortaya koymaktadır. **S. KOYDEMİR Özel Arşivi**, Belge No: 76. İstanbul'da bulunan Zeynelabidin ile Vali Cemal sık sık haberleşmektedirler. Bu haberleşme belgelerinden birisi için bk., **BOA.**, **DH. ŞFR.**, 103/164.

⁴² İttihat ve Terakki'ye ait mekteplerin kapanmasından sonra, onların yerine kurulmuştur.

⁴³ C. ARABACI, **Konya Öğretmenleri**, s. 21-29. XX. yüzyılın başlarında Konya'daki medrese miktarı 64'tür. s. 52.

⁴⁴ Bu milletvekillerinin faaliyetleri için bk., Ahmet ATALAY, **Milli Mücadele'de Konya Kuvâ-yı Milliyecileri (İlk Meclise Girenler)**, C. I, Konya 1997, s. 5-270.

⁴⁵ Zekai GÜNER-Orhan KABATAŞ, **Milli Mücadele Dönemi Beyânnâmeleri ve Basını**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1990, s. 313-374. II. Meşrutiyet dönemi olarak bakıldığında Konya'da 15 adet yayın organı vardır.

⁴⁶ 6 Ocak 1910 bazı dönemler çıkmamakla birlikte 1952'de kapanmıştır. Sahibi Konya Yönetiminde etkili olan Yusuf Mazhar Bey'dir. 1917-18 yıllarında Vali Muammer Bey'in isteğiyle Türk Sözü olarak yayınlanmıştır. Rum Viyolaki'nin İngilizlere şikayetiyle Y. Mazhar bir süre Konya'yı terk etmiştir. Milli Mücadele'nin başlangıcında tavrı net olmayan gazete, 1921'den itibaren Milli Mücadele'yi desteklemiştir. "Memleketin necât ve selameti" için çalışan yazarları arasında Samizade Süreyya (Berkem), Server R. İskit, Abdülkadir Efendi (Erdoğan), Ekrem Reşat (Koçu), Erzurum'un işgali üzerine Konya'ya gelen *Albayrak* yazarı Süleyman Necati de bulunmaktadır. Geniş bilgi için bk., Mehmet ÖNDER, **Konya Matbuat Tarihi**, Ülkü B.evi, Konya 1949, s. 17; A. AVANAS, **age.**, s. 3.

⁴⁷ Öğüd, önce Selanik'te çıkar, daha sonra İzmir ve Afyon üzerinden Konya'ya taşınır. 2 Temmuz 1921'de Ankara'ya alınır. Gazetenin sahibi olan Abdülgani Ahmet, Mustafa Kemal'le Selanik'ten tanışmaktadır. Gazete Konya'da İngilizlerin politikalarını açık olarak ortaya koyduğu için İngiliz baskısı ve İtalyan askerlerinin marifetince kısa süreli olarak kapatılmıştır. Bilgi için bk., Mehmet ÖNDER, **Milli Mücadele Yanında ve Safında Öğüt Gazetesi (Bilgiler-Belgeler)**, Ankara 1986, s. 3-35.

Mondros Mütarekesinden sonra 1919 yılı başlarında Türk askerî birimlerinin dağılımına bakıldığında zaman, 50 bin mevcutu ve üç orduya ayrılmış bir yapı vardır. İstanbul'da 1. Ordu (Dört Kolordusu vardır), Konya'da 2. Ordu, Erzurum'da 3. Ordu (3 KO Sivasta, 15. KO Erzurum'da) bulunmaktadır⁵⁴. Mütareke yıllarında Konya'da ordu ya da düzenli kolordu birlikleri görülmemekte, sadece Askerlik Şubesi ile Mevki Kumandanlığı bulunmaktadır. Mütarekenin imzalanmasından sonra, ilga edilen Yıldırım Orduları Grubunun da bağlandığı Adana'da bulunan II. Ordu (12 ve 20. Kolordulu)⁵⁵, ellerinde bulunan silah ve parasıyla birlikte Konya'ya nakledilmiştir. 1919 kışı Konya'da şiddetli geçerken II. Ordu Müfettişi Nihat (Anılmış) Paşa'nın yerine (Mersinli) Cemal Paşa Konya'ya gelmiştir⁵⁶. Ordunun adı da II. Ordu Müfettişliğidir. 12. Kolordu Komutanı ise Fahrettin (Altay) Paşa'dır. Bu kolordu 20 Temmuz 1920'de Afyonkarahisar'a nakledilmiştir⁵⁷. Ordu Müfettişliklerinin jandarma sayısının artırılmasına dönük raporlar doğrultusunda⁵⁸ Konya'da Jandarma Teşkilatının şekillendirilmesi yönünde çalışmalar yapılırken (8 Eylül 1919)⁵⁹, burada bulunan II. Ordu Müfettiş Vekili Miralay Selahattin Bey'in eski görevine iadesi 18 Ağustos 1919 tarihinde gerçekleşmiştir⁶⁰.

Yukarıdaki gelişmelerle birlikte Konya; Güney'de Adana, Batıda İzmir, Kuzey'de Eskişehir'e giden, ana eksende Anadolu-Bağdat demiryolları üzerinde bulunan bir bölgedir. Antalya vilayetine kara yoluyla bağlantılı olup, tahıl ambarı olma özelliğiyle birlikte Güney ve Batı Cephesine yakınlığı nedeniyle stratejik

⁴⁸ Bu gazete 12 Haziran/ 3 Ağustos 1923 tarihleri arasında çıkmış, sahibi ve başyazarı Babalık gazetesinden tanınan Samizade Süreyya (Berkem) Bey'dir. Halk Fırkasına yakındır. Bilgi için Bk., Mehmet ÖNDER, "Cumhuriyetten Önce ve Cumhuriyet Döneminde Konya'da Basın", **Milli Mücadeleden Günümüze Konya**, s. 21-34; Hakan AYDIN, "Halk Gazetesi Üzerine", **Yeni İpek Yolu Konya Kitabı VI Özel Sayı**, Konya 2003, ss. 202-210.

⁴⁹ 1919'da haftalık olarak çıkmıştır. Sahibi ve Mesul Müdürü Hadimizade Mehmet Emin (Bolay)dır. Vali Cemal Bey'in Konya'yı terk etmesinden sonra Milli Mücadele'yi desteklemiştir. 22 Mart 1920'de İngilizlerin İstanbul'u işgalini protesto etmiştir. İdarehanesi yakılmasından sonra 1920 Ekim'inde kapanmıştır. Bilgi için bk. A. AVANAS, *age.*, s. 4.

⁵⁰ 25 Şubat 1919'da günlük olarak yayınlanmaya başlamıştır. Sahibi Kutsizade Ali Rıza Efendidir. Hürriyet ve İtilaf yanlısı, Milli Mücadele karşıtı bir politika izlemiştir. Başyazarı Şeyhzade Ziya Efendidir. 1920'de kapanmıştır. Bilgi için bk., C. Arabacı, **Konya Öğretmenleri**, s. 55-56.

⁵¹ Telgraf haberlerini halka duyurmak için 16 Mart 1918'den itibaren bir yıl yayın hayatını sürdürmüştür. Babalık gazetesinin sahibi Yusuf Mazhar Bey tarafından çıkarılmıştır. Bilgi için bk., M. ÖNDER, *agm.*, 23.

⁵² Osmanlı devrinin ilk vilayet gazetelerinden olup 16 Kasım 1870'de haftalık olarak çıkmıştır. Resmi gazete hüviyetinde olup 1932'de kapanmıştır. Bk., M. ÖNDER, *agm.*, s. 22.

⁵³ İ. Hakkı (Konyalı) ve Ahmet Naci (Karahüyükklü) tarafından 20 Temmuz 1919 çıkarılmış aynı yıl kapanmıştır. Zeynel Abidin ve Naci Fikret (Baştak) yazarları arasındadır. Bk. M. ÖNDER, *agm.*, s.29.

⁵⁴ İhsan ILGAR, "Birinci İnönü Savaşı 10 Ocak 1921", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 16, Ocak 1969, s. 6.

⁵⁵ 12. Ko Karargâhı Konya'ya kurulurken; buraya bağlı 41. Tümen Karaman'a, 56. Tümen Akşehir'e yerleştirilmiştir. Ereğli'de kalan 20. Ko Şubat-Mart 1919'da Ankara'ya nakledilmiştir.

⁵⁶ Mersinli Cemal Paşa, Nihat Paşa'nın 22 Ocak 1919'da görevden alınmasından sonra Konya'ya gelmiştir. Mersinli Cemal Paşa ve diğer faaliyetleri hakkındaki bir makale için bk. Dursun GÖK, "Mersinli Cemal Paşa", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XII, Sayı: 34, Ankara Mart 1996, s. 127-148.

⁵⁷ A. AVANAS, *age.*, s. 54-59.

⁵⁸ Zekeriya TÜRKMEN, **Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması (1918-1920)**, TTK. Yay., Ankara 2001, s. 114.

⁵⁹ **BOA., DH. ŞFR.**, 103/75.

⁶⁰ **BOA., DH. KMS.**, 51-1/11.

açından büyük bir öneme sahiptir. Fahrettin Altay'ın gözlemleri ile Konya'da, Hacı Ağa ve Efendilere bağlı olan halkın önem verdiği dört zümre; *hocalar, Belediye ve Vilâyet Özel İdaresinde memurluk edenler, Mevlevî tarikatı mensupları, yüksek tahsilli Batı medeniyetini anlamış Konya'nın münevver gençleri* olarak dikkat çekmektedir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti de bu son grup tarafından oluşturulmuştur⁶¹. F. Altay'ın belirtmiş olduğu bu yapı içerisinde Mevlâna Dergâhı Postnişinliğinin Konya halkı üzerinde büyük bir tesiri vardır⁶². Özellikle İzmir'in işgal günlerinde İttihatçı Postnişin Veled Çelebi (İzbudak) görevden alınmış, yerine Hürriyet ve İtilâfın dolayısıyla padişahın desteğini alan Abdülhalim Çelebi (2 Haziran 1919'da) getirilmiştir. Ancak Abdülhalim Çelebi, Vali Cemal'in Konya'yı terk etmesiyle Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinde azalığa seçilmiştir⁶³.

Mondros Mütarekesinin imzalanmasından yaklaşık 3 ay sonra İngilizler ve İtalyanlar 7 Ocak 1919'da Konya İstasyonunu ve devamında İtalyanlar (26 Nisan 1919'da) şehir merkezini, 1300 civarındaki bir güçle işgal etmişlerdir⁶⁴. İtalyanların Konya'yı işgalinden sonra Vali Cemal Bey, İtalyan Komutan Albay De Bisogno'nun⁶⁵ isteğini ivedilikle yerine getirerek, 24 saat içinde Darü'l- Mualimîn mektebini boşaltarak İtalyanlara tahsis etmiştir⁶⁶. İtalyanların Konya'yı işgal edeceği yönündeki söylentiler üzerine Hukuk Mektebi Müdürü Selim Sabit Bey'in başında bulunduğu Hürriyet ve İtilâf karşıtı olan bir grup "*İhtiyat-ı Zabitan Cemiyeti*"ni kurmuşlardır⁶⁷. İtalyan işgallerine karşı Mersinli Cemal Paşa, 27 Nisan 1919'da Harbiye Nezareti'nin görüşünü sormuş, verilen cevabî yazıda bu durumla ilgili Sadareten bir yazı gelene kadar, İtalyanların ikamet ve iaşelerine muavenette bulunulmaması ve Mütareke hükümlerinin hilâfında gelişen bu durumun protesto edilmesi istenmiştir. Bu yazıya rağmen; İtalyanların halka zarar vermemesi⁶⁸, Postnişin Abdülhalim Çelebi'nin İtalyanları sıcak karşılaması (ki İtalyan kaynaklarına göre De Bisogno'dan bir otomobil dahi istemiştir)⁶⁹ ve İngiliz Muhipler Cemiyeti üyesi olarak bu cemiyetten "200 bin Sterlin" yardım almış

⁶¹ Fahrettin ALTAY, *On Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası*, İnsel Yayınları, Yayın Yeri Yok, 1970, s. 220-221.

⁶² Mevlevîlerin halk ve devlet üzerindeki etkisi sadece dinî faaliyetlerle değil Balkan ve I. Dünya Savaşları sırasında gösterdikleri yararlılıklardan dolayı iyice artmıştır. Geniş Bilgi için bk., Nuri KÖSTÜKLÜ, *Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler (Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye)*, Çizgi K.evi, Konya 2005, s. 25-124.

⁶³ A. ATALAY, *Konya Kuvâ-yı Milliyecileri*, C. I, s. 150-169.

⁶⁴ İtalyanların Antalya'yı işgali üzerine Belediye Reisi Mustafa Bey tarafından durumu bildirir telgraf 28 Mart 1919'da Sadarete çekilmiştir. Belge için bk., BOA. A. VRK., 826/79. İtalyanların Ereğli'ye geliş tarihleri 11 Aralık 1919, Beyşehir'e hareket tarihleri 20-21 Mayıs 1919'dur ve burada 4 subay ve otomobile incelemede bulunmuşlardır. Bk. BOA., DH. ŞFR., 105/94; BOA., DH. KMS., 52-2/10; BOA., DH. KMS., 52-2/19.

⁶⁵ A. Avanas'ın eserinde İtalyan komutanın ismi Dezimpo (s. 28) şeklinde yanlış olarak verilmiştir. Doğrusu yukarıda yazıldığı gibi De Bisogno'dur.

⁶⁶ 18 Mart 1919 tarihinde Konya'da İngiliz askerlerinin barınmaları için İngiliz Şimendüfer Müdürü tarafından istenilen dört hanenin hızlı bir şekilde teslimi Dâhiliye Nazırı Cemal Bey tarafından Konya vilayetinden talep edilmiştir. BOA., DH.ŞFR., 97/175.

⁶⁷ Mehmet ÖNDER, *Millî Mücadele'de Konya Delibaşı Hadisesi*, Yeni Kitap B.evi, Konya 1953, s. 60.

⁶⁸ Ancak Konya'nın Akşehir ilçesi (2 Haziran 1919) ve Çumra gibi nahiyelerinde (3 Ağustos 1919) İtalyan askerlerinin Türk zabitelerini kontrol altına alma girişimleri üzerine, Harbiye Nezaretinden (Ş. Turgut) Vali Cemal'e bu hareketlerin ya da ilçelerin işgalinin mesnetsiz olduğundan bu davranışların men edilmesi gereği yazılmıştır. Bk., BOA., DH. EUM. AYŞ., 11/29; BOA., DH. KMS., 52-4/24.

⁶⁹ M. ÇELEBİ, *Türk-İtalyan İlişkileri*, s. 89.

olan⁷⁰ Hürriyet ve İtilâfçı Vali Cemal'in İtalyanlarla işbirliği içerisinde olması Konya halkının herhangi bir protesto girişiminde bulunulmasını engellemiştir⁷¹.

İtalyan işgallerinin gerçekleştiği günlerde Konya hakkında bir sessizlik vardır. Bu günlerde Konya'da subay olarak bulunan M. Şevki Yazman'a göre; bazıları kerpiç gibi susuyor ve düşünüyor bazıları ise, İtalyan askerlerini dikkatle izliyordu. Halk üzerinde korku emaresine rastlanmazken, bir ihtiyar; İtalyan askerlerinin gevşekliğine bakarak onların "maskara" olduğunu söylüyor; İtalyan karargâhının kurulduğu yerde ıslık ve alkış sesleri dikkat çekiyordu⁷². Bu günlerde Konya'ya gelen Damar Arıkoğlu'nun "ne büyük felâket içindeyiz" diyerek Anadolu'nun ortasında kabullenemediği bu manzara⁷³, İtalyan gazetesi *Il Messagero*'da 7 Mayıs 1919'da "Konya'nın İtalyan askerlerini Sevinçli Kabulü" şeklinde başlık atmasına neden oluyordu⁷⁴. İtalyan ve İngiliz askerlerinin gelmesi ve İzmir'in işgaliyle birlikte Konya'da yaşayan azınlıklardan Rumlar ve Ermeniler, Gazialemşah ve Çiftemerdiven Mahallelerinde ellerinde Yunan bayraklarıyla "Zito Venizelos" diye bağırıyorlar, bazı Türk askerlerine hakaret ederek şımarık hareketlerde bulunmuşlardır⁷⁵. Seçuk Es'in tespitlerine göre, şehirde artan hırsızlık ve asayişsizlik olaylarının altından "gayrimüslim kişiler çıktı mı, başta Vali Artin Cemal'in de himayesi ile mesele kapanmakta, faili meçhul kalmaktadır."⁷⁶ Bir ara Vali Cemal Bey'in görevden alındığı yönünde haberlerin çıkması üzerine⁷⁷ Konya'da bulunan azınlıklardan Konya Rum milleti namına ve Protestan Cemaatinin reisi adına Rum ve Ermenilerce Dâhiliye Nezaretine; endişelerini dile getiren; Vali Cemal'in görevde kalmasını talep eden 4 adet telgraf çekilmiştir (6 Temmuz 1919)⁷⁸. Bu gelişmelerle birlikte Konya halkının başlangıçtaki sessizliğine rağmen, 19 Ocak 1920'de Karaman İstasyonuna gelen Fransız askerleri geri dönmeye zorlanmış ve bu gelişme karşısında Dâhiliye Nezareti bu tür olayların tekrarına meydan verilmemesi yönünde Konya Valiliğini uyardığı görülmüştür⁷⁹.

İzmir'in işgal döneminde Konya'da yaşanan diğer gelişmeler şu şekildedir:

Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra memleketin içine düştüğü güç durum ve yapılması gerekenler 4 madde hâlinde Konya defterdarlığı yapmış olan

⁷⁰ A. ATALAY, *agm.*, s. 193.

⁷¹ A. AVANAS, *age.*, s. 27-29.

⁷² M. Şevki YAZMAN, *İstiklâl Harbi Nasıl Oldu?*, Kenan B.evi, 2. bs., İstanbul 1934, s. 9-10.

⁷³ Damar ARIKOĞLU, *Hatıralarım*, 1961 (yayın yeri yok), s. 93

⁷⁴ M. ÇELEBİ, *Türk-İtalyan İlişkileri*, s. 88.

⁷⁵ F. ALTAY, *On Yıl Savaş*, s. 179.

⁷⁶ C. ARABACI, *Konya Öğretmenleri*, s. 13.

⁷⁷ Bu söylentilerin 2-3 hafta gecikme ile ortaya çıkması azınlıkların Vali Cemal ile ne kadar sıkı ilişki içerisinde olduğunu gösterir. Nitekim, gerçekten de Vali Cemal 31 Temmuz 1919'da İstanbul'a hitaben gönderdiği yazıda bazı gelişmelerden rahatsız olduğu açıktır. Hatta, bunun sebebini yazısında açıkça dile getirmekten çekinir. Yazışma için bk., *BOA., DH. KMS.*, 54-2/17.

⁷⁸ *BOA., DH. KMS.*, 54-1/4. Azınlıkların bazı hareketlerinde dolayı 6 Temmuz 1919 tarihinde Dâhiliye Nezareti (A. Kemal) tarafından, Konya Metropolitanin İstanbul ve İzmir'e gitmesi sonucu onun takip edilmesi kararı Konya vilayetine iletilmiştir. Bk., *BOA., DH. ŞFR.*, 101/19-10.

⁷⁹ *BOA., DH. ŞFR.*, 106/84.

Ahmet Hamdi tarafından 28 Kasım 1918'de padişaha yazılmıştır. Bu metinde, Milli Meclis'in dağıtılmadan⁸⁰ "*Hilâfet-i Kübrayı İslâmiye*"ye uygun olarak, vatana hizmet edeceklerden oluşturulan yasama gücünün harekete geçirilerek "*biçare millet*" ve kurtuluş için gerekenlerin yapılması istenmiştir⁸¹. Diğer tarafta Patrikhane tarafından Konya'da bazı Hristiyanların öldürüldüğü ya da hanelerinin basıldığı yönündeki şikâyet üzerine Dâhiliye Nazırı M. Ali Bey tarafından Konya Valisi Rıza Paşa'ya hakikatin ortaya çıkarılması için bir telgraf çekilmiştir (26 Nisan 1919)⁸². İşgal güçlerinin baskılarının yanı sıra Damat Ferit Hükümetinin kurulmasıyla birlikte, hükümet aleyhine Konya'da yapılacak olan hiçbir propagandaya izin verilmemiştir (5 Nisan 1919). Bu bahse konu olan şahıslardan biri ise eski Konya Valisi Muammer Bey'in kardeşi Sezai Beydir⁸³. İşgal günlerinde Konya'nın ilçelerinde dahi siyasi hareketler dikkat çeken bir konudur. Buna göre Beyşehir Kazası mal müdürü Cevdet ve ihtiyat zabitlerinden Tolcalı Mahmut Efendinin "*Bolşeviklik*" faaliyetinden dolayı tahkik edilmesi Dâhiliye Nezaretinden Polis müdüriyeti umumiyesi vasıtasıyla Konya valisi Cemal'den istenmiş ve adı geçen şahıslar Divan-ı Harbi örfiye sevk edilmişlerdir (27 Mayıs 1919)⁸⁴.

Ayrıca Konya'da bulunan işgal kuvvetlerinin faaliyetlerini kolaylıkla yerine getirebilmeleri için 24 Şubat 1919'da Dâhiliye Nazır Vekili Ahmet İzzet'den Konya Vilâyetine yazılar gönderilmiştir. Buna göre, "*Mütareke tatbikatını teftiş etmek üzere*" Konya'ya gelen İngiliz subaylarına gerekli kolaylık sağlanmalıdır (25 Aralık 1919)⁸⁵. Dâhiliye Nazırı M. Ali Bey'den Konya Valisi Rıza Paşa'ya gönderilen diğer bir yazıda, İtalyan Sefareti eski Ataşemiliteri Emekli General Marini'ye Konya'nın eserlerini ve eski binaları tetkik ederken yardımcı olunulması istenmiştir (29 Mayıs 1919)⁸⁶. İtalyan Komiserliğinin, Konya'daki posta yazışmaları ve nakliyatındaki olumsuzlukları Dâhiliye Nezaretine gecikmeden şikâyet ettikleri de görülmektedir (6 Kasım 1919)⁸⁷.

İşgal güçlerinin baskıları ile birlikte azınlıkların faaliyetleri de bu bağlamda dikkat çekicidir. Buna göre Ermeni Patriği tarafından görevlendirilen Sardirus Demirciyan, Karabet Arsanyan gibi şahıslar, Erzincan'dan Konya'ya gelmiş olan "*ailelerini aramak ve Ermeni çocuklarını toplamak*" amacıyla 1919 Nisan ayının başlarında bölgede faaliyetlerde bulunmuşlardır⁸⁸. Nitekim, bu faaliyetler

⁸⁰ V. Meclis 21 Aralık 1918'de feshedilecektir.

⁸¹ BOA., A. VRK., 823/13.

⁸² BOA., DH. KMS., 51-1/72.

⁸³ BOA., DH. KMS., 51-1/38.

⁸⁴ BOA., DH. EUM. AYŞ., 11/57.

⁸⁵ BOA., DH. ŞFR., 96/294. Ayrıca Konya Hapishanesinde yatmakta olan İngiltere tebaasından Serfirazoğlu M. Ali'nin tahliye edilmesine dair ve Ayrıca Akşehir istasyonunun muhafazasında görevli İngiliz askerlerine gerekli kolaylığın sağlanması hakkında bir yazı vardır. Bk., BOA., DH. ŞFR., 101/19-117; BOA., DH. EUM-5 şube, 77/38.

⁸⁶ BOA., DH. KMS., 52-2/7. Bu tarihler Konya'da işgallere karşı tepkilerin arttığı tarihlere aittir. Dolayısıyla bu görevlendirmenin farklı bir amacı var gibidir.

⁸⁷ BOA., DH. ŞFR., 105/107.

⁸⁸ BOA., DH. EUM.AYŞ., 4/16.

kapsamında Sanayi Mektebinde okumakta ve Konya Öksüzler yurdunda kalmakta olan Silleli Bekir Oğlu İsmail (15 yaşında) Ermeni olduğu iddiasıyla İngilizlerce İstanbul'a götürülmüştür. Ancak, yapılan tahkikatta Ermeni olmadığı görülmüştür(7 Mayıs 1335)⁸⁹. 25 Mayıs 1919'da Dâhiliye Nezaretinden Konya Vilayetine gönderilen diğer bir yazıda, İngiliz casusu olması şüphesiyle Akşehir'de tutuklu bulunan ve Beyşehirli Nuri imzasını kullanan bir şahsın serbest bırakılması istenmiştir⁹⁰.

İtalyan işgalleriyle birlikte azınlıkların şımarık faaliyetleri sonucu Hristiyan unsurlara karşı Konya merkez ve ilçelerinde tepkiler oluşmaya başlamıştır. Tepkilerin geldiği ilçelerden ikisi öncelikli olarak Ereğli ve Karaman'dır. Bu bölgelerde silah dağıtımlarına başlandığı ve "*Hristiyanlara karşı galeyen ve husumet*" olduğu yönündeki bilgilerle birlikte, bu durumdan rahatsız olan İngiliz mümessilinin girişimleriyle Dâhiliye Nezareti Konya'ya tahkikat talimatı vermiştir (6 Temmuz 1335)⁹¹. Konya merkezde Hristiyanlara karşı İslâm ahalisini tahrik eden unsur olarak "*Konya uleması*" sorumlu tutulmuş ve bu tür davranışların ortadan kaldırılması istenmiştir (14 Şubat 1920)⁹². Aslında Konya, Nevşehir ve Karaman'da Hristiyan ahalinin evlerinin basılıp katledildiklerine dair Patrikhane tarafından ortaya atılan iddia doğru çıkmamıştır⁹³. Burada görüldüğü üzere işgallerin yayılmasından, Rum ve Ermenilerin taşkın hareketlere girişmesinden önce, Konya halkının herhangi bir tepkisi yoktur. Ancak, ne zamanki aşırı hareketler başlamış, ondan sonra Konya ve Anadolu'nun diğer yerlerinde Türkler haklarını aramaya başlamışlardır. Bu süreçte Patrikhane'nin ortamdan faydalanarak siyasi işlere de karıştığı görülmüştür. Konya metropolitinin de bu dönemde İstanbul'a gelerek bazı görüşmelerde bulunduğu tespit edilmiştir⁹⁴.

İzmir'in işgal döneminde Konya'da genel hatlarıyla yukarıda anlatılan gelişmeler yaşanırken bölge; Kafkaslar, Balkanlar ve Anadolu'nun işgal bölgelerinden gelen muhacirlerle dolmaktadır.

C. Telgraflar ve Mitinglerle İşgalin Protesto Edilmesi.

İzmir'in işgal haberinin Konya'ya ulaşmasıyla birlikte üzüntüye gark olan⁹⁵ Konya yöresi halkı, merkez ve ilçelerde çeşitli mitingler yapmış, çok sayıda protesto telgrafını sadarete ve yabancı temsilciliklere çekmiştir. İzmir'i vahşete götüren, çocuk ve ihtiyarların katledildiği insanlık tarihinin şimdiye kadar

⁸⁹ BOA., DH. EUM. MH. 190/47.

⁹⁰ BOA., DH. EUM. 5. Şube., 76/12.

⁹¹ BOA., DH. ŞFR., 101/19-12.

⁹² BOA., DH. ŞFR., 107/75.

⁹³ BOA., DH. KMS., 51-1/72.

⁹⁴ BOA., DH. ŞFR., 101/19-10. Türk Ordusunun kesin zaferinden sonra 31 Eylül 1922 tarihinde Konya Metropolitini Prokobiyos tavrı değiştirerek İstanbul'daki patrikliğinin faaliyetlerine karşı çıkacaktır. Bilgi için bk., Erol CİHANGİR, *Papa Eftimin Muhturaları ve Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi*, Turan Yay., İstanbul 1996, s. 56-60.

⁹⁵ BOA., A.VRK., 829/69; *Alemdar*, No: 1456-146, 18 Mayıs 1919, s. 2.

görmediği⁹⁶, haysiyeti yaralayan işgal, milli hakların muhafazası için⁹⁷ protesto edilmiştir⁹⁸.

İzmir'in işgaline karşı Seydişehir'de yapılan mitingle beraber⁹⁹ Konya'da iki protesto mitingi gerçekleştirilmiştir¹⁰⁰.

Aslında İtalyanların Antalya'yı işgaliyle birlikte müfettişlik bölgesinde protesto ve mitingler yapılmasını isteyen Yıldırım Kıtaati Müfettişi ve II. Ordu Kumandanı Mersinli Cemal Paşa, İtalyan Komutanın (De Bisogno) tehditlerine rağmen¹⁰¹, 12. Kordu Komutanı Mehmet Selahattin Bey'le birlikte Konya'da bir miting yapılmasını sağlayacak ve bu mitingde İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali halk tarafından protesto edilecektir¹⁰². Bu gelişme üzerine Konya'da bulunan İngiliz ve İtalyan yetkililer, 16 Mayıs 1919 günü Vali Cemal Bey'in makamına çıkarak Konya'daki Müslüman halkın galeyana halinde olduğunu ve bu nedenle Hristiyan halkın korunması, lüzumlu tedbirlerin alınması için "*tehditkâr*" bir üslup kullanmışlardır¹⁰³. Bu tehditkâr tavırlar ve Ege bölgesindeki gelişmeler üzerine 21 Mayıs 1919 tarihinde ikinci bir miting yapılacak ve mitingde alınan kararlar Sulh Konferansına iletilmek amacıyla İstanbul'daki İtilâf Devletleri Yüksek Komiserliklerine, resmi makamlara ve gazetelere gönderilecektir. Bu protesto metninde; İtilâf Devletleri "*bütün beşeriyet ve medeniyetin mümessili olarak*" görülüyor ve "*İzmir'i vahşet-âbâda (korku veren ıssız yere) döndüren, hüzn ve mateme gark eden gayr-i Müslim unsurların*" ırz ve namusa tecavüz ettikleri, masum çocukları katlederek, meskenleri mahvettikleri belirtiliyordu. Türk Müslümanlar olarak medeniyet dünyasından adalet ve hakkaniyet beklenirken, Yunanlıların İslâm kanını dökmelerine tahammül gösterilemeyeceği ifade ediliyordu¹⁰⁴. Oysa, Yunan işgal kuvvetleri Komutanı Albay Zafiru işgali haklı göstermek amacıyla 15 Mayıs'ta İzmir'in işgali sırasında; "*İzmir ve civarının*

⁹⁶ BOA., A. VRK. 832/75.

⁹⁷ BOA., A. VRK., 829/46

⁹⁸ İzmir'in işgali üzerine Konya ve ilçelerinden yirminin üzerinde telgraf çekilmiştir. Konya merkez, Beyşehir, Bozkır, Akşehir, Ermenek, Karaman, Ereğli, Iğın gibi yerlerden çekilen telgraflarda etkin olan isimler ya da toplumsal gruplar daha çok Belediye Reisleri (mahallî idareci), Ulema, eşraf, esnaf, muhtarlar ve çiftçi temsilcileridir.

⁹⁹ 16 Mayıs 1919'da İzmir'in işgalini kinamak amacıyla Bayramiç ve Seydişehir ilk miting yapılan ilçeler arasında yer almaktadır. Bkz., Sıtkı AYDINEL, *Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı*, Kültür Bak. Yay., 3. bs., Ankara 2002, s. 46.

¹⁰⁰ Anadolu'nun işgaliyle ilgili olarak Konya'da gerçekleştirilen mitingleri toplu olarak ele alan bir makale için bk., Cemal GÜVEN, *agm.*, ss. 251-269.

¹⁰¹ Dursun GÖK, "Mersinli Cemal Paşa", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XII., Sayı: 34, Ankara Mart 1996, s. 128-130; <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=748-14.09.2007>.

¹⁰² Kâmil ERDEHA, *Millî Mücadele'de Vilâyetler ve Valiler*, Remzi K.evi, İstanbul 1975, s. 270-271.

¹⁰³ C. GÜVEN, *agm.*, s. 252.

¹⁰⁴ "Konya'da Miting Mukarreratı", *İkdam*, 23 Mayıs 1919, No: 8005, s. 2. İzmir'in işgalinin protestosundan sonra, Konya'da gerçekleşen İngiliz-İtalyan işgallerine karşı 12 Eylül 1919'da bir miting daha düzenlenecektir. Bu mitingin ardından 8 Ocak 1920'de kadınlar tarafından bir miting daha gerçekleştirilecektir. Daha sonra sırasıyla Ögüd gazetesinin İtalyanlar tarafından kapatılması üzerine 13 ve 28 Ocak 1920'de ve İngilizler tarafından İstanbul'un işgaline karşı 22 Mart 1920'de bir miting daha yapılacaktır. Geniş bilgi için bk., C. GÜVEN, *agm.*, s. 254-265.

işgaline başlıyorum. İşgalin amacı, mevcut kanunların korunması suretiyle, bütün halkın refahını sağlamaktır"¹⁰⁵ diyordu.

8 Ocak 1920 tarihinde Konya'da *Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*'nin önderliğinde bir miting daha yapılmıştır. Şerafettin Camii'nde şehitler için okunan Kur'an ve Mevlit'ten sonra 5 bin Türk kadını, Wilson Prensiplerinin harfiyen tatbik edilmediği tespitinden hareketle memleketin kurtarılması ve bağımsız bir Türkiye'nin kurulması için İtilâf Devletlerine yönelik olarak bir beyannâme yayınlamıştır¹⁰⁶.

Konya yöresinden çekilen telgraflar arasında ve devamında gerçekleştirilen faaliyetler açısından en fazla dikkate değer bölge hiç şüphesiz Beyşehir mıntokası olmuştur. Çünkü Beyşehir, Mustafa Kemal Paşa'nın "*Türkiye'yi bir ihtilâl düşüncesi ile kurtarmak*" fikrinin ilk tohumlarının atıldığı yerlerden birisidir. Burada 7. Süvari Alay Kumandanlığını yapan Şehit Albay M. Nazım gibi değerli bir komutan ve Süleyman Sırrı gibi etkin bir Kuvâ-yı Milliyeci bulunmaktadır¹⁰⁷. Ayrıca Beyşehir yöresi 11 Şubat 1916'da Çanakkale Savaşının zaferle son bulduğu günlerde, "*mutantan şenliklerin*" yapıldığı, Halifeye ömür ve afiyet dilenirken, muzaffer Türk ordusunun muzafferiyetlerinin devamı duasıyla, Belediye Reisi Hamdi Bey'in halkı adına bu zaferden duyduğu memnuniyetini Padişahla paylaştığı bir bölgedir¹⁰⁸. İzmir'in işgaliyle birlikte Beyşehir'den 16-22 Mayıs 1919 tarihleri arasında başta sadaret olmak üzere resmi makamlara çeşitli telgraflar çekilmiştir.

İleri gazetesinin "*Wilson Prensipleri Nerede? Hakkın Kuvvete Galebesini İstiyoruz*"¹⁰⁹ başlığını attığı 17 Mayıs'ta Beyşehir'den İstanbul'a gönderilen telgrafta; mukaddes vatanın en güzide parçalarından biri olan İzmir Vilâyetinin, Wilson prensiplerine muhalif olarak feci bir şekilde işgal edilmesinin bütün Türk Osmanlılarını üzdüğünü, silahsız eli bağlı bir İzmir'in böyle bir mukadderatla karşılaşmasına hiçbir Osmanlı ferdinin rıza gösteremeyeceği, bu elîm hadise karşısında bedenlerinde akan kanlarının son kâtresini bu uğurda dökmeye hazır olduklarının altı çizilmiştir. Bu haksız tecavüzü protesto eden yöre halkı, icabettiği takdirde eli silah tutabilen kadın, çocuk demeden herkesin canlarını feda etmeye hazır olduklarını ve bu vesile ile de hükümetin emrine amade olduklarını arz etmişlerdir¹¹⁰.

¹⁰⁵ (E), Albay M. Şefik AKER, *57nci Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi (1918-1920)*, (Yayına Haz.: Ahmet Tetik-Ayşe Seven-M. Yüksel Canbaz), Gen.Kur. Ask. Tar. Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara 2006, s. 61.

¹⁰⁶ *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Sayı: 48, Yıl: 13, Gnkur. B.evi, Ankara 1964, Vesika: 1115.

¹⁰⁷ Necmi UYANIK, "Vatana Can Verenler: M. Nazım ve Süleyman Sırrı Ekseninde Beyşehir Kuvâ-yı Milliyesi", *I. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu*, 11-13 Mayıs 2006, (Bildiri basım aşamasındadır).

¹⁰⁸ *BOA. DH. KMS.*, 36/30.

¹⁰⁹ *İleri*, No: 489, 17 Mayıs 1919, s. 1.

¹¹⁰ *BOA., A.VRK.*, 830/39. Sadaret-i Uzmâ'ya çekilen bu telgrafta Beyşehir Belediye Reisi Şükrü; Belde Müftüsü Hüseyin Hüsnü; Müderrislerden Musa, Ahmed, Saadeddin, İkbâl, Şefik, Halil, Şükrü, Sadullah; Eşrafdan Ahmed İsmail, Mevlüd, Akif, Şaban, Ali, Mustafa, Galib, Mehmed, İhsan, Cemil, Esad, Faik, Osman, Abdülkadir, Mustafa, Hüseyin, Ali gibi şahısların imzaları bulunmaktadır.

18 Mayıs'ta Padişaha ve Sadrazamlık makamına çekilen telgrafta ise, Müslüman Türklerin istekleri dışında mezbaha sürülen koyun sürüsü gibi zorla bu sonuca sürüklendiklerini ve milyonlarca ocakları söndürülmüş olan şehitleri düşünmekle beraber bu acıları söndürmeye uğraşılan bir zamanda İtilâf Devletlerinin yardımıyla İzmir'in Yunan hükümeti tarafından işgal edilmesini kalbinde zerre kadar adalet hissi taşıyan hiçbir medenî şahsın veya buna tahammül edecek Türk İslâm'ının tasavvur edilemeyeceği belirtilmiştir. Senelerden beri her türlü felâkete alışmakla birlikte, bu uğurda idama mahkûm edilip de darağacına giden birinin ölümden korkmayacağı gibi, eli silâh tutabilen kaza halkının şehitlerine ilhak etmedikçe vatanlarının “*bir karış toprağını bile vermemek için*” yemin ettiklerini ve son nefeslerine kadar çalışmaya da karar verdikleri konusuna dikkat çekerek, bu felâkete sebebiyet verenleri bütün mevcudiyetleriyle protesto ettiklerini güçlü bir şekilde ifade etmişlerdir¹¹¹.

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a ayak bastığı tarihte (19 Mayıs) Sadarete çekmiş oldukları diğer bir telgrafta Beyşehirli; vatanın en küçük parçası için canını vermekten çekinmeyen bir millet olduklarına tarihin şahit olduğu, yanlış bir siyasetle milleti kurban eden hainlerin (İttihatçılar kast edilse gerek) hayatına son vermek üzere adaletli bir şekilde Wilson Prensiplerine uygun olarak bir mütareke yapıldığı, ancak milletin eli kolu bağlı bir şekilde İzmir'in işgaliye birlikte diri diri mezara sokulmak istendiği belirtilerek, işgali tekrar protesto etmişler ve vatana fedakârlık için hükümetin emrinde olduklarını cesaretli bir şekilde dile getirmişlerdir. Bu telgrafta geçen, “*adalet için öğrendiklerini idrak eden âdil ve büyük hükümetler bu haksızlığa elbette razı olamazlar*” cümlesi Avrupalı devletlere olan bakış açısını ya da beklentileri daha açık olarak ifade etmektedir¹¹².

Bu telgrafın çekildiği tarihte Damat Ferit, II. Kabinesini İzmir'in işgalinden kaynaklanan bazı çekincelerle birlikte yeniden kuruyordu. Anadolu'nun çeşitli beldelerinden gelen protesto telgraflarının onu iyice huzursuz ettiği de belli oluyordu. Damat Ferit 20 Mayıs 1919'da taşraya gönderdiği bir telgraf genelgesinde; İzmir'e tecavüz eden Yunanlıların, medeni ulusların kaçınamayacakları bir kuralı çiğnediklerini belirttikten sonra, kendisinin bizzat İtilâf Devletlerine vermiş olduğu bir notayla, kutsal hakların savunulmasına girişildiğinin altını çiziyordu. Bununla birlikte Olayların sükunetle karşılanmasını söylerken, bu girişimden bir sonuç alınmazsa bütün milletin oyuyla Türklerin soylu tıynetlerine uygun olarak bir karara varılacağını belirtiyordu¹¹³.

¹¹¹ BOA., A. VRK., 831/53; 831/97; (padişaha 831/100). Bu telgrafın altında Davgana Nahiyesinde Müderris Numanzâde Halil, Ulemadan; Hacı Halilzâde Osman, Musa Hocaâde Mehmet, Fazlızâde İsmail, Mehmet, Eşraftan; Fazlızâde İbrahim, Fazlızâde Ahmet, Kıbrıslı İsmail, Velizâde Hasan, Alemdarzâde İbrahim, Mustafazâde Mehmet, Edhem, Ateş Osman, Ömer, Kesenoğlu Ahmet, Mustafa Oğlu Musa, İbrahim, Halil, Muhtar-ı evvel Mehmet; Doğanbey Mahallesi imamı Süleyman, Aşağı Mahalle İmamı Ahmet, Cami-i Kebir İmamı Mehmet, Karadikenli Mehmet, Avdancık İmamı Hafız Mustafa gibi isimlerin imzaları bulunmaktadır.

¹¹² BOA., A. VRK., 832/29. Bu telgrafta da eşraf, imam ve muhtar isimleri dikkat çekmektedir.

¹¹³ Sina AKŞİN, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, C. I, Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1998, s. 206.

İkinci Damat Ferit hükümetlerine ve padişaha çekilen 21 ve 22 Mayıs 1919 tarihli telgraflarda¹¹⁴ yöre halkı, vatanın “*hak-i pâki uğruna can vermekten*” çekinmeyen bir millet olduklarını, Wilson prensiplerine uygun olarak bir mütareke imzalanmasına rağmen¹¹⁵, işgal sırasında Yunan canavarlarıyla bunların peşinden giden mahalli Rumların genç ihtiyar demeden Müslümanları katlettiklerini, yapılan bu eşkıyalıklara karşı artık sabır kalmadığından “*Beşşehir'in 33 bin İslâm nüfusu hayatlarına son vermek üzere her bir fedakârlığı*” göze aldıklarını belirtmişler ve İtilâf mümessillerinin gözleri önünde cereyan eden olaylardan sonra İlâhi adalet tecelli etmezse, tükenen sabırdan sonra Yunan canavarlarının İzmir ve havalisinden sökülüp atılacağını ifade etmişlerdir. Özellikle 21 Mayıs 1919 tarihli telgrafın sonundaki “*ciddi teşebbüsler ve müessirede bulunarak son kanımızı akıtmak üzere devletin işaretlerine sabırsızlıkla hazır ve âmâdeyiz*” şeklindeki cümle, yöre halkının hükümetten beklentileri açısından sabrının taşıdığını göstermektedir¹¹⁶.

Bu telgraftaki hissi yoğunluğu anlamamak hiç de zor değildi. Çünkü, bu satırlar yazılmadan önce, İzmir'de rahat bir şekilde yaşayan Rumlar, işgal için hazırlıklara başlamışlardı. Yunan Kapses'in anlatımıyla, *büyük günün şafağını* bekleyemeyen Rumlar tarafından¹¹⁷, Müslümanların evleri ve malları işaretlenmiş, “*Papazlar ve mektep hocaları bütün kuvvetleriyle, mekteplerde, kiliselerde, Rumlara; artık bu pis Müslümanlardan çektiğimiz yeter...Yarın Yunan orduları gelecek, bizi bunlardan kurtaracak, bizim intikamımızı alacak.*” derken, Seydiköy Nahiyesinde bir konuşma yapan papaz, “*Ey Allahın sevgili kulları olan Rumlar, kuyuları daha derin kazınız...Bıçaklarınızı daha çok bileyiniz, iplerinizi daha iyi bağlayınız, çünkü Müslümanların ecelleri geldi*” diyecek kadar ileri gitmiştir. Nitekim, işgalle birlikte İzmir'deki Memur, öğretmen, öğrenci, tüccar, asker demeden adeta sürü hâline getirilen Müslümanların üstü başı yırtılmış, kafalarına dipçiklerle vurulmuş, kanlı kıyafetleri ile sokaklarda dolaştırılmış, içi hayvan pislikleri dolu bir geminin ambarına götürülmüşlerdi. Bu grup içinde Askerlik şubesi Reisi Miralay Süleyman Fethi Bey de vardı. Kışlada Fethi Bey'e hakaretler edilirken, Kur'anı Kerimler ayaklar altına alınmış, çeşitli küfürler savrulmuştu. Süleyman Fethi Bey, şehid olmuştu. Ancak o, “*Zito Venizelos*” diye bağırmamış, “*Yaşasın Osmanlılık, benim kanımın döküldüğü bu topraklar İnşallah size mezar olur...yaşasın Müslümanlık*” diyerek sonunda şehadet mertebesine ulaşmıştır¹¹⁸.

İzmir jandarma Alay Kumandanı Yüzbaşı Süreyya Bey, 19 Mayıs günü Jandarma Genel Kumandanlığına hitaben yazdığı raporunda; “*Mayısın onbeşinci günü Yunan askeri tarafından İzmir şehrinin işgali esnasında İslâm ve Türk unsuruna karşı tarihte misli görülmedik cinayât ve fecâyii icra ve yüzlerce ahali,*

¹¹⁴ Konya ve Beşşehir yöresinden gönderilen telgrafların Harbiye Nazırı Damat Ferit'e sunulduğuna dair bir belge için bk., BOA., DH. KMS., 52-2/11.

¹¹⁵ BOA., A.VRK., 832/74. Bu telgraftaki isimler daha çok Manastır Karyesindedir; A. VRK., 832/70.

¹¹⁶ BOA., A. VRK., 833/53; 831/11.

¹¹⁷ Bilge UMAR, *Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı*, İnkılâp Yay., İstanbul 2002, s. 28.

¹¹⁸ *İzmir'de Neler Oldu?*, Öğüd Matbaası, 1337/1921, Konya, s. 1-5; Zeki ARIKAN, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1989, s. 72-80.

ümera ve zabitan ve kadın ve çocuklar şehid ve pek çok emvâl ve emlâkın yağma ve tahrip edildiği ve hükümet ile kışla taht-ı muhasaraya alınarak saatlerce müthiş tüfenk ve mitralyoz ateşleri açıldığı ve ateşin hitamında Valinin nezdinde içtima etmiş olan memurin-i hükümet ve jandarma heyeti süngüler altında aşağıya indirilerek vali de dâhil olduğu hâlde” süngülü Yunan askerinin hunharca davranışlarıyla çocuklarına varıncaya kadar silahlandırılmış olan yerli Rum ahalsinin tahkir edici söz ve davranışlarıyla birlikte herkesin üzerinden parasını, kirli mendilini vs. alarak “Zito Venizelos” diye bağtıttıkları ve kalabalığı akşama kadar Anadolu Bankasının deposunda tuttuklarını belirtiyordu. Yine bu rapora göre, Rum ahali ile Yunan askeri kudurmuş ve intikam hissi ile gözü dönmüş bir şekilde rastgeldikleri İslâmları öldürmüşlerdir. Adalet ve medeniyet yaymak için gelen Yunan ordusu tarihte ebediyen lânetle anılacak eşkıyalığa iştirak etmişlerdir. Bu durum ecnebi jandarma zabitleri tarafından da müşahede edilmiştir. Denizli Tabur Kumandanı Hamdi, Kolordu Erkan-ı Harp Reisi, Merkez Kumandanı, Levazım Reisi şehit olmuştur. Askerlerimiz kışla ahırlarına hapsedilmiştir¹¹⁹. İzmir’in işgalinden sonra Konya’daki Rum ve Ermeni azınlık unsurlarının olumsuz faaliyetleri iyice artmıştır. Bu azınlık unsurların daha çok yaşamış olduğu Sille’de aktariye işleriyle uğraşan Yuvanin adındaki bir Rum’un, vergi borcunu almaya gelen tahsildara “yeter artık sizin zulmünüz be, bundan sonra size boyun eğmeyeceğiz” diyerek tahsildara hakaretler etmesi durumun vahametini açık olarak göstermektedir¹²⁰.

Bütün bu yaşananlarla birlikte 22 Mayıs 1919 tarihinde çekilen telgrafta ise, 700 senelik Osmanlı Hükümetinin istiklâlinin korunması yönünde İtilâf Devletlerinden adaletli bir davranış beklenirken, milletin hukuk ve istiklâli ile telif edilemeyecek bir işgalin mezalim şeklinde gerçekleşmesinin, onlara olan güvenlerini sarstıklarını belirtmişlerdir. Devamında tartışmasız çoğunluğu Türk olan sevgili İzmir’in gerçek sahibi olan Türk milletinin onu alabilmek için kanını dökmeye hazır bulunduğu ve er geç hakkın kuvvete galebe edeceğinin altı çizilmiştir¹²¹. Konya yöresinde dile getirilen düşünceler, adeta M. Emin Yurdakul’un Sultanahmet mitinginde söylediği “Demir ve ateş; kardeşler ben bunlarla hiçbir vatan ve ırkın öldüğünü işitmedim. Şerefli bir tarih ve medeniyete,...dinî ve millî ananelere, ırkî ve vatanî hatıralara mâlik olan bir milletin mahvolduğunu tarih göstermiyor” gerçeğiyle hayat bulmaya gidiyordu¹²².

Beyoğlu telgraf memurlarından Ali İhsan Bey’in Sadarete 20 Ocak 1919’da gönderdiği yazısındaki düşünceler nerede ise gerçek olmuştu. Ali İhsan Bey; “Şu felaketzede asil millet ve nice on seneyi mütecaviz bir zamandan beri hürriyet, adalet, musavat gibi parlak kelimelerle iğfal edile edile en nihayet hiçbir zaman lâyük bulunmadığı bir akıbet-i elimeye uğramış ve en korkunç bir uçurumdan bir

¹¹⁹ BOA., DH. EUM.KLM., 4/31.

¹²⁰ A. AVANAS, age., s. 26.

¹²¹ BOA., A. VRK., 833/90, (Padişaha 834/12.)

¹²² Devrin Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal, C. I, (Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan-İnci Enginün-Birol Emil-Necat Birinci-Abdullah Uçman), Kültür Bak. Yay., Ankara 1992, s. 92.

ayağı kaymış diğeri de nerede ise, kaymak üzere bulunmuştur.” İki kelimeyle açıklanacağı gibi “milletimizin pek feci olan hâl-i pürmelâline bir çare”.. Kalbi dert ve vatan hissi ve ümitle lerzedâr bir fakir, diyordu¹²³.

17. KO Kumandan Vekili Bekir Sami Bey'in Akhisardan Erkan-ı Harbiye'ye çektiği telgrafta (27 Mayıs 1919) adeta yukarıdaki tespitler, bizzat onun gözleriyle gördüğü bir manzaranın ardından şu ifadelerle teyit ediliyordu: Öteden beri bilhassa Mütarekeden sonra “adalet namına başlayan propagandaların Türk efkâr-ı umûmiyesinde husule getirdiği teveccühten istifade ederek Yunan istilâsını bilâvukuat teminine İngiliz mümessilleri var kuvvetleriyle çalışmakta ve istilâyâ, efkâr-ı umumiye de muhtelif propagandalarla ihzar etmekte”dirler. (27 Mayıs 1919)¹²⁴.

Yaşanan bu gerçeklikler içerisinde Konya ve ilçelerinde özellikle Beyşehir'den ortaya konan tepkilerde Türk Milletinin uğradığı haksızlık dile getirilirken, yapılan miting ve telgraflarda imzaları ve etkileri olan şahıslara bakıldığı zaman önemli bir kısmının asker, ulema, eşraf, din adamı¹²⁵ ve yerel yöneticiler oldukları görülmüştür. Bundan sonraki gelişmelere göz atılacak olursa bu tespitler daha açık olarak belirgin hâle gelecektir.

Ege bölgesinde yayılmaya başlayan Yunan işgalleri ve yörede Türklere karşı yapılan zulüm haberlerinin günden güne Anadolu'nun çeşitli yörelerine yayılması sonucunda Anadolu halkının tepkileri iyice artmaya başlamıştır. Öğüd gazetesinin ayrı basım olarak “İzmir'de Neler Oldu” başlığıyla halka duyurduğu vahşilikler şüphesiz milletin vicdanında bir hüznün ve aynı zamanda kurtuluş ateşini yakıyordu¹²⁶. İşgal ve ilhaklarla birlikte Kuvâ-yı Milliye örgütleri öncelikle Güney Anadolu'dan başlamak üzere ülkenin çeşitli yerlerinde kurulmaya başlanmıştır¹²⁷. Özellikle Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktıktan sonra, 20 Mayıs 1919'da Sadarete göndermiş olduğu telgrafta; İzmir'in Yunan askeri tarafından işgal edilmesinin orduyu çok üzdüğü, millet ve ordunun mevcudiyetine karşı yapılmış olan bu haksız tecavüze tahammül edilemeyeceği ve hükümetin etkin vasıtalarla milletin haklarını koruması gerektiğini belirten ifadeler, sonrası için önemli gelişmelerin habercisi olacaktır¹²⁸. IX. Ordu Müfettişi olan Mustafa Kemal Paşa, İzmir'in işgalinin Anadolu halkı tarafından şiddetle protesto edilmesini istiyordu. Nitekim, 23 Mayıs 1919 günü, XV. Kolordu Komutanlığına çekmiş olduğu telgrafta bu konuyu açık olarak dile getirmiş; millî istiklâl için “ancak ve ancak

¹²³ BOA. A. VRK., 824/8.

¹²⁴ BOA., A. VRK., 835/33. İngiliz ve Yunan torpidolarının Ayvalık limanına gelmesinden sonra bu satırları yazar.

¹²⁵ Milli Mücadelenin doğuşunda özellikle İzmir'in işgalinden sonra Batı Anadolu'nun birçok beldesinde düzenlenen mitinglerde müftülerin önemli rolleri olmuştur. Geniş bilgi için bk., Ali SARIKOYUNCU, **Milli Mücadele'de Din Adamları**, C. I, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 5. bs., Ankara 2007, s. 18-210.

¹²⁶ **İzmir'de Neler Oldu?**, s. 1-5.

¹²⁷ Selahattin TANSEL, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. I, Milli Eğitim Bak. Yay., İstanbul 1991, s. 171-172; Z. TÜRKMEN, *age.*, s. 157. Özellikle İzmir'in işgal sürecinde Albay Şefik (Aker) ve Kazıp (Özalp) Bey'in faaliyetleri önemlidir. Geniş bilgi için bk., Albay M. Şefik Aker, *age.*, s. 1-522; M. Şevki YAZMAN, **Anadolu'nun İşgali**, Berikan Yay., Ankara 2001, s. 15-34; M. Tayyib GÖKBİLGİN, **Milli Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine, Birinci Kitap**, TTK B.evi, Ankara 1959, s. 87-88.

¹²⁸ B. Sıtkı BAYKAL, *agm.*, s. 545-547.

milletin bu heyecan ve teessüratının lâıyk olduğu nüfuz, vüsatle ve şiddetle harice aksettirilmesine” bağlıdır demiştir¹²⁹.

Mustafa Kemal Paşa'nın başlatmış olduğu mücadeleye katkı sağlama noktasında Konya bölgesinin en büyük şanssızlığı, Hürriyet ve İtilâf yanlısı Vali Cemal Bey gibi “enerjik ve azimkâr” bir yöneticiye sahip olmasıydı. Mustafa Kemal Paşa'nın ifadeleriyle, “Konya’yı her bakımdan nüfuz ve tahakkümü altına almış bulunan Vali Cemal Bey; Kuva-yı Milliye ruhunu öldürmek, vatanseverleri ezmek ve Konya’yı millî ülküye menfî bir merkez hâline sokmak için” elinden gelen her şeyi yapıyordu¹³⁰. Sultan Mehmet Han Efendi hazretlerine söz verdik “Ona itaat etmek de üzerimize vacip oldu” diyen Hürriyet ve itilâf Fırkasının kurucularından Şeyh Zeynelabidinle¹³¹ birlikte Vali Cemal Bey'in etkilerinin bu derece yaygınlık kazanması sonucu, gelişmeler Sivas'ta tartışılmış ve Heyet-i Temsiliye, bu konuyu çözmek için Refet Bey'i Konya'ya gönderme kararı almıştır¹³². Bu kararın alınmasından önce de Mustafa Kemal ve Rauf Beylerin hükümetin mukarrerat ve tebligatına muhalif harekât ve tahrikte ve imzalarıyla neşrettikleri beyannâmelerle meydana getirdikleri gelişmelerden dolayı dersdet edilerek İstanbul'a getirilmeleri Dâhiliye Nazırlığınca Konya Valiliğinden istenmiştir (20 Temmuz 1335)¹³³.

Konya'da bu gelişmeler yaşanırken İstanbul'da; 12 Temmuz 1919'da İtalyanların Konya Vilâyeti ve civarında İslâm ahalisine tecavüz şeklini almadığı, sert bir mahiyette bulunmadığı da temin edildiğinden hükümetin siyasi teşebbüsüyle meselenin çözülmesi gerektiği Dâhiliye Nezaretine Meclis-i Vükelâ müzakeratına mahsus zabıtname şeklinde bildiriliyordu¹³⁴. Hatta 12 Temmuz 1919 günü bir süre Konya postanesindeki haberleşmenin 12. KO. Komutanı Selahattin Bey tarafından kısa süreli kontrol altına alınması Damat Ferid'i endişeye sevketmiş

¹²⁹ **Harp Tarihi Belgeleri Dergisi**, Sayı: 71, Yıl: 23, Ankara Eylül 1974, Gnkur. B.evi, 1537 numaralı Belge, 3 Haziran 1919'da sadarete çekmiş olduğu telgrafta da Mustafa Kemal benzer ifadeleri kullanır. Belge için bk., **BOA., A. VRK.**, 835/79.

¹³⁰ Mazhar Müfit KANSU, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C. I, TTK., Yay., Ankara 1998, s. 316.

¹³¹ Mehmet Zeynelabidin Efendi, **İslâmiyet ve Meşrutiyet**. (Sadeleştiren: Ahmet ATALAY), Damla Matbaası, Konya 1999, s. 26. Konya'da Kuvâ-yı Milliye'nin güçlenmeye başladığı yönündeki haberler üzerine (II. Abdülhamit'in oğlu) Şehzade Abdürrahim'in başkanlığında, son Sadrazam Ali Rıza Paşa, Kuvâ-yı İnzibatiye Kumandanı Süleyman Şefik Paşa, Halit Paşa ve azınlıklardan dolayı Ohannes Ferit, Yanko Bey ve Burhan Cahit'in (Morkaya) bulunduğu “Nasihat Heyeti” Konya'ya gönderilmiştir. Bk., Ahmet ATALAY, “Konya ve İlçelerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Kuruluşları ve Karakteristik Özellikleri”, **Yeni İpek Yolu**, Özel Sayı Konya Kitapı V, Konya 2002, s. 220. (219-250).

¹³² M. Müfit KANSU, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C. I, TTK., Yay., Ankara 1998, s. 316.

¹³³ **BOA., DH. ŞFR.**, 101/70.

¹³⁴ **BOA. MV.** 216/72; **BOA., DH. KMS.**, 52-3/47. Bu yazıya rağmen her ne kadar İtalyanların Konya yöresinde sert tedbirler almadığı belirtile de bazı öldürme ve yaralama olaylarının yaşandığı görülmüştür. İtalyanlar Burdur üzerinden gelirken Bucak nahiyesinde İtalyan otomobillerini görmek isteyen iki köylü İtalyan askerlerince vurulmuş biri yaralanırken, diğeri Mustafa Oğlu Ahmet ölmüştür. Bu haber Konya valiliğine bildirilmiş olmasına rağmen bu gelişme büyük ihtimalle halka bildirilmemiştir (28 Temmuz 1919). Belge için bk., **BOA., DH-KMS.**, 52-3/74.

ve 12. KO. Komutanından bilgi istenmiştir¹³⁵. Ayrıca, Teşkilat-ı Mahsusa adı altında ortaya çıkan tahriklere meydan verilmemesi Konya valiliğinden özellikle talep edilmiştir (25 Ağustos 1919)¹³⁶.

Konya yöresini etki altına almış ve Sivas Kongresine dahi üye gönderilmesine engel olmuş olan İngiliz destekli Vali Cemal'i, Refet Bey'le birlikte pasifize edece olan şahıs, tecrübe ve enerjisiyle ondan geri kalmayacak olan Beyşehir'deki Süvari Alay Komutanı Mehmet Nazım Bey olacaktır¹³⁷. Nazım Bey'e Konya'dan destek veren isimler ise, öncelikle Mersinli Cemal Paşa, Fahrettin (Altay) Paşa ve Konya'nın ileri gelen ulema ve eşrafından olan Sivaslı Ali Kemali Efendi, Müftü Ömer Vehbi Efendi, Mehmet Vehbi Efendi, Gilisralı Hacı Tahir Efendi, Refik (Koraltan) Bey gibi simalar olacaktır. Sivaslı Ali Kemali Efendi, 1919 Eylül ayının başlarında yapılan bir toplantıda Vali Cemal'in Konya'da İngiliz ve İtalyanlara istinat ettiğini, ancak işgal güçlerinin az olması nedeniyle bunlara izin verilmemesi gerektiğini söylemiş ve halkın toplanıp bunları protesto etmesini ve icabında kararlılık ve cesaretle fiili mücadeleyi göze alması gerektiğini dile getirmiştir. Bu toplantı sonrasında Konya'da 12 Eylül 1919 tarihinde bir miting yapılmış; İtalyan ve İngiliz Kumandanlıklarından, halkı sakinleştirmenin çok güç olduğu ve Konya'nın etrafının askerle sarılı olduğundan şehri terk etmeleri istenmiştir¹³⁸.

Konya'da yaşananları tamamlayan olay Beyşehir'den gelmiştir. İtalyanlar 10 Mayıs 1919'da 1 binbaşı, 1 yüzbaşı ve 7 İtalyan neferi iki yük otomobili ve 1-2 Haziran 1919 tarihinde 1 binbaşı, 2 yüzbaşı ve 18 neferle Beyşehir'e gelmişler ve Türk jandarmasıyla birlikte çalışacaklarını beyan ederek jandarmadan 1 kılavuz alarak Burdur yoluyla Antalya istikametine gitmişlerdir¹³⁹. Bu nedenle Beyşehirli tüccar Süleyman Sırrı ve Alay Komutanı M. Nazım¹⁴⁰, Mayıs 1919'da Beyşehir Kuvâ-yı Milliyesini kurmuşlar, Mersinli Cemal Paşa ile koordineli bir şekilde çalışarak¹⁴¹, hem bölgede Milli Mücadele için gerekli ortamı sağlamışlar¹⁴², hem de

¹³⁵ BOA., DH. KMS., 53-2/50. 12 KO. Komutanının cevabı şu şekilde olmuştur: İngiliz Kumandanlığı ve Vali tarafından, her an memlekette bir takım teşkilat-ı hususiye vücade getirilmekte olduğuna ve buna öncelikle Sulh ve Selameti Fırkası olduğu halde başta ihtiyat zabitanının da bütün mevcudiyetleriyle çalışmakta olduklarına dair beyanat, vuku bulan memleketin asayışı ile alakadar olan teşkilat ve çalışmalarını hakkında Posta ve Telgrafhaneye bir sansür yazı lüzum görülmüş ve bu sansürün posta ve telgraf muamelatını katiyen sekteye uğratmayacak vecihle icrası da tahtı temine alınmıştır.

¹³⁶ BOA., DH. ŞFR., 102/254.

¹³⁷ M. Nazım'ın bölgedeki faaliyetleri ve Vali Cemal'in engelleyememesi nedeniyle İstanbul'a Dâhiliye Nazırına gönderilen yazıda, Beyşehir'de hükümet yoktur, ibareleri yer almaktadır. Ayrıca, Bâb-ı âli'nin ölü gibi hareket ettiği, Enver ve Talat Paşaların büyük bir inkılâp yaparak vatani kurtaracakları söylentilerinin dolandığı ve bir emr-i vâki karşısında kalınmaması için nelerin yapılması gerektiği sorulmuş, Ali Kemal de siyasi yollardan meselenin halledileceğini Konya'ya bildirirken galeyana hâlinde olan halkın teskin edilmesini istemiştir. (25 Mayıs 1919). Bk., BOA., DH. KMS., 52-1/85. Gerçektende M. Nazım'ın bölgede büyük bir etkinliği vardır. 20 Eylül 1919'da Ş.Karaağaç Kaymakamını görevden alacaktır. Belge için bk., BOA., DH. KMS., 53-3/31.

¹³⁸ Cemal KUTAY, *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Diyanet İşleri Bşk., Yay., Ankara 1973, s. 66-72.

¹³⁹ ATASE ARŞ. İŞH., 17/59-59-1; ATASE ARŞ. İŞH., 321/86-86-1; A. AVANAS, *age.*, s. 29.

¹⁴⁰ Beyşehir'deki Süvari Bölüğünün sayısı 118'dir. Belge için bk. ATASE ARŞ. İŞH., 50/57-57-1.

¹⁴¹ Mart 1919'da Mersinli Cemal Paşa'nın bizzat Beyşehir'e gelerek M. Nazım ve S. Sırrı ile görüştüğü ve İtalyan işgallerine karşı gerekli tedbirler üzerinde durulduğu görülmektedir. Belge için bk. S. KOYDEMİR *Özel Arşivi*, Belge No. 1. Bu yazıdan sonra Harbiye Nazırı Süleyman Şefik Paşa tarafından 12. Kolorduya hitaben gönderilen

Refet Bey'le bağlantılı olarak¹⁴³ Konya'yı basma girişiminde bulunmuşlar¹⁴⁴ ve Vali Cemal Bey'in Konya'yı terk etmesinde birinci derece rol oynamışlardır. M. Nazım'ın Vali Cemal'i Konya'dan uzaklaştırma girişimi 14 ve 16 Eylül 1919 tarihlerinde Sivas'tan Mustafa Kemal Paşa'dan gelen emirler doğrultusunda gerçekleşmiştir¹⁴⁵. Sivas'tan Konya'ya bazı emirlerin iletmeye başlanmasıyla Dâhiliye Nezareti Konya Valiliğine telgraf çekerek bu olayın genişlemesinin engellenmesini istemiştir¹⁴⁶. Zaten Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin resmi olarak faaliyetlerine başlaması, 26 Eylül 1919'dan sonra, yani Vali Cemal Bey'in Konya'yı terkenden sonra olacaktır. Vali Cemal Bey'in Konya'yı terki "Anadolu'da Damat Ferit'in Son Mukavemet Noktası da" Çöktü şeklinde gazetelere yansımaktadır¹⁴⁷. Mustafa Kemal Paşa da bu olayı, "Artık bu denli aşağılık ve alçakça eyleme girişen bir kimsenin Konya ilini lekelemesine katlanılamayacağını anlayan halk yurtseverliğin ve yiğitliğinin gereğini göstermeye girişmemekte duraksamamıştır"¹⁴⁸ şeklinde yorumlayacaktır.

Vali Cemal'in Konya'yı terk etmesinden sonra dahi Konya yöresinde kısmen Kuvayı Milliye üzerindeki baskılar devam etmiştir. Kuvâ-yı Milliye mensup bazı şahıslarca Akşehir hapisanesinden salınan 35 kişiden 18 yakalanmış ve diğerlerinin takibatı yapılmıştır.(20 Ekim 1919)¹⁴⁹. Her ne kadar bazı eski alışkanlıklar görülse de Konya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmaları ön planda olacaktır.

yazıda M. Nazım'ın ölü ya da diri olarak yakalanması istenmiştir. **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Yıl. 12, S. 46, Aralık 1963, Vesika No. 1074.

¹⁴² Beyşehir Süvari Alay Kumandanlığına basılan ve Seydişehir askerlik şubesine gönderilen beyannâmede (11 Ağustos 1919): "kuvvetsiz devlet olmaz" anlayışından hareketle silahlı askere ihtiyaç olduğu. Bu nedenle asker kaçaklarının engellenerek herkesin üzerine düşen vazifesini yapması gerektiği, "Belki de bir musibet, bin nasihatten evlâdır" sözünden hareketle, doğru yolun karanlık olmayacağı ve sadakatle vatan savunulmasının yapılmasının gereği üzerinde durulmuştur. Bu bildiri Damat Ferit Hükümetine şikâyet edilecektir. **BOA., DH. KMS.**, 53-2/90.

¹⁴³ Mustafa Kemal Paşa, Refet Paşa'yı Konya'ya gönderme kararı aldığı günlerde (22 Eylül 1919) Beyşehir, Bozkır, Seydişehir, Akşehir, Karaağaç, Yalvaç, Eğirdir, Isparta ve Burdur civarındaki milli kuvvetlerin temsilcileri adına Şarki Karaağaç'tan "Sivas Kongre Heyet-i Temsiliyesine" çekilen telgrafta, İstanbul'la haberleşmeyi kestiklerini, Konya Valisi Cemal'in aciz bir hâlde kaldığını, 12. Kolordu Komutanından henüz bir cevap alamadıklarını belirterek "Karaağaçta Konya Vilayeti Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Merkezi Umumisi" namıyla Sivas'ta alınan kararlar istenmiştir (Bu yazıda Konya Vilayeti Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Merkezi Umumisi azalarından bir kısmının Konya'da, birinin Beyşehir'de, birinin de Şarki Karaağaç'ta bulunduğu bildirilmektedir). Bu yazıya cevaben, Mustafa Kemal Paşa, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Namına (28 Eylül 1919) Sivas'tan gönderdiği telgrafta, Heyet-i Temsiliye'den eski 3. Kolordu Komutanı Miralay Refet Bey'i Konya'ya vardığından, onunla irtibata geçilmesini istemiştir. Karşılıklı yazışmalar için bkz., **ATASE ARŞ., ATAZB**, 2/48-48-1, 48-48-2, 48-48-3.

¹⁴⁴ M. Nazım ve S. Sırrı'nın bölgede Kuvâ-yı Milliye kalesi hâline gelmesi nedeniyle İngiliz General Milne, İstanbul'a şikâyetlerde bulunmuştur. Bk., **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Yıl. 3, S. 9, Ankara Eylül 1954, Vesika No. 211.

¹⁴⁵ **S. KOYDEMİR Özel Arşivi**, Belge No. 76. Bu emirler doğrultusunda M. Nazım Beyşehir postanesini basarak haberleşmeyi kesmiştir. Bu durumu Vali Cemal endişe içerisinde İstanbul'a bildirmiştir. Bu tarihlerde Konya'nın Beyşehir, Iğın, Ş. Karaağaç ve Akşehir ilçeleri Sivas Kararları doğrultusunda hareket etmektedir.

¹⁴⁶ **BOA., DH. ŞFR.**, 103/123. (talimat 12 Eylül 1919 tarihlidir).

¹⁴⁷ (Yazarı Yok), "Anadolu'da Damat Ferit'in Son Mukavemet Noktası da Çöktü", **Türk İstiklâl Harbi Gazetesi**, No. 119, 27 Eylül 1919, s. 3.

¹⁴⁸ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk-Söylev**, C. III, S. 1426, Vesika: 107.

¹⁴⁹ **BOA., DH. ŞFR.**, 104/114.

İşgallere karşı vatan ve milletin bekası için miting ve telgraflarla açıkça tavır koyan Konya ve civarında niçin isyanlar olmuştur? Elbette bu isyanlardan bütün Konya yöresi halkını sorumlu tutmak doğru bir bakış açısı değildir. Bozkır yöresinde 27 Eylül-4 Ekim 1919 ve 20 Ekim-4 Kasım 1919 ve Konya merkezde 2 Ekim/22 Kasım 1920 tarihleri arasında Kuvâ-yı Milliye hareketinin aleyhinde isyanlar olmuştur. Bu isyanların sebeplerini Refet Paşa iki madde hâlinde özetlemiştir:

1- Millet arasına nifak sokan, bunu maddiyat ile destekleyen İngiliz siyaseti ve buna alet olan İstanbul'daki İngiliz bendeleri.

2-Geri kalan maarifimiz nedeniyle her söylenene inanan cahil halk¹⁵⁰.

S. Beyoğlu, isyanın elebaşlarının hoca olmasından dolayı olayın gericilik olarak yorumlandığından, olayın tek bir sebebe bağlanma gibi bir yanlışlıkla ele alındığının altını çizerek, olayın geçtiği dönemde; birçok direniş hareketinde particiliğin (İttihatçı İtilâfçı çekişmesi) olması, Kuvâ-yı Milliye için para ve asker toplanması, İngiliz ajanlarının kışkırtması, menfaati sarsılan bazı gruplar, Milli Mücadeleye inanmayanlar ve bazı Kuvâ-yı Milliyecilerin hatalı hareketleri, İstanbul hükümetinin bazı uygulamaları, hilâfet ve saltanata bağlılığın tahriki, dinî duyguların istismarı, ilk isyan sırasında Zeynelabidin ve akrabalarının iyi niyetle cezalandırılmadan bırakılmaları gibi birçok etkenin göz önünde bulundurulması gerektiğini söylemiştir¹⁵¹. Nitekim, isyanlar açısından önemli bir merkez olan Bozkır'da 31 Temmuz 1920 tarihinde, kazanın ileri gelen ulema, eşraf ve bazı köy ahalisinin önce Belediye binasında ve daha sonra camide bir araya gelerek “*vatanın istihlâsı için müttehiden silâha sarılmak*” ve gönüllü taburlar oluşturmak amacıyla faaliyetlerde bulunmaları, olayı tek nedene bağlanma şeklindeki yanlış tespitleri ortadan kaldırmaktadır¹⁵².

Bütün bu yaşananlarla birlikte Konya'da gerçekleşen vali değişikliklerindeki sayı dikkat çekicidir: Milli mücadele döneminde 1922'ye kadar Konya Valiliğinde yapılan değişiklik sayısı 11 civarındadır. Sadece 1919 yılında yapılan değişiklik sayısı 7'dir. Bu değişiklikler Hürriyet ve İtilaf Hükümetlerinin Konya üzerinde oynadığı rolü ve baskıyı açıkça göstermektedir. Mesela Cemal Bey'in Konya'yı terkenden sonra görev almış olan Suphi Bey, Üçüncü Damat Ferit Kabinesince vazifesini ihmal ettiği suçuyla görevden alınmıştır¹⁵³. 27 Kasım 1919 tarihi itibarıyla Suphi Bey'in buradan ayrılma isteği kabul edilmemiştir¹⁵⁴. Çünkü İstanbul tarafından Suphi Bey üzerinde büyük bir baskı vardır. Dâhiliye Nezaretince, Mustafa Kemal'in emri gereğince Kuvâ-yı Milliye Kumandanlığının, telgraf haberleşmelerini kesmeye dönük yetkilerinin olmadığı ve bu nedenle Aydın

¹⁵⁰ “Refet Bey ile Mülâkat”, *Öğüt*, No. 490, 25 T.evvel/Ekim 1920, s. 1.

¹⁵¹ Süleyman BEYOĞLU, “Bozkır İsyanları”, *Bozkır'ın Dünü ve Bugünü Sempozyumu-12 Kasım 2006*, Konya 2007, s. 171.

¹⁵² *ATASE ARŞ. İSH.*, 836/166-166-1.

¹⁵³ *BOA.*, MV. 252/40. (2 Ağustos 1920).

¹⁵⁴ *BOA.*, DH. ŞFR., 104/298.

vilayetinden gönderilecek telgrafların ilgili yelere iletilmesi Konya Vali Vekili Suphi Bey'den istenmektedir (22 Kasım 1919)¹⁵⁵. Oysaki artık Konya, eski Vali Cemal Bey'in Konya'sı değildir.

Mahalli İngiliz mümessilinin şikâyetiyle Konya'da neşr edilmekte olan Öğüd gazetesi "*emniyet-i Dâhiliyeyi ihlâl edecek mahiyette*" yayınlarda bulunduğundan 22 Aralık 1919'da kapatılmış, ancak yerine aynı yönde yayınlar yapan *Halka Öğüd* gazetesi neşriyatta bulunmuştur. "*Devlet ve millete muğayir*" neşriyat yapan bu gazete yayının durdurulması gereği İngilizlerce Dâhiliye Nezaretine bildirilmiştir (4 Şubat 1920)¹⁵⁶. Bundan önce kapatılmış olan Öğüd matbaasının açılması yönündeki teşebbüslere İngiliz kontrol memurunun müsaade etmeyeceği yönünde bir yazı da 26 Ocak 1920'de Konya Vilâyetine gönderilmiştir¹⁵⁷.

Bütün bu yaşananlarla birlikte Milli Mücadele dönemi içersinde özellikle ordunun yeniden kurulması aşamasında asker tedariki ile beraber öncelikli olarak iki problemle karşılaşılıyordu; subay kadrosunu tamamlamak, silah ve mühimmat tedarik etmek¹⁵⁸. Bu bağlamda isyanlara TBMM'nin el koyması ve ardından Konya İstiklâl Mahkemesinin yargılamalarından sonra Konya bir anlamda gerçek kimliğini bulmuş ve Türk İstiklâl Harbinde hem insan gücü¹⁵⁹ hem de lojistik destek açısından önemli görevler üstlenmiştir. Bu nedenle Konya yöresi Kurtuluş Savaşında en çok şehit veren bölgeler arasında yer almıştır.

III. SONUÇ

İzmir'in işgal edilmesine karşı sessiz kalmayan Konya yöresi halkı 16 Mayıs 1919'dan itibaren mitingler ve telgraflar vasıtasıyla tepkisini açıkça ortaya koymuştur. Vatanın bağımsızlığı ve milletin haklarının korunması konusunda inisiyatif alan yörenin en büyük şanssızlığı öncelikli olarak İngiliz, Hürriyet ve İtilaf yanlısı Cemal Bey gibi bir şahsın burada valilik makamını dolduruyor bulunması olmuştur.

Özelikle İtalyanların işgaline uğrayan Konya'da; İttihat ve Terakki karşıtlığı daha çok İngilizlerin güdümünde, İtalyan kuvvetleri vasıtasıyla iyi kullanılmış ve yöre halkının dinî duyguları istismar edilmiştir. İşgallere karşı asker, ulema, eşraf, yerel yönetici ve aydınların başını çektiği bölge insanı, yapmış olduğu miting ve çekmiş olduğu telgraflarda, öncelikli olarak her türlü vahşiliğin yaşandığı Yunan işgallerini kınamış ve Osmanlı Devletinin uzun süreden beri hür şekilde yaşayan bir devlet olduğu gerçeğinin altını çizerek, Batının Wilson prensipleri ekseninde adaletli bir siyaset uygulayacağı yerde, güvensizlik telkin ederek çifte standartlı bir

¹⁵⁵ BOA., DH. ŞFR., 104/263.

¹⁵⁶ BOA., MV. 218/44; DH. ŞFR., 106/92.

¹⁵⁷ BOA., DH. ŞFR., 106/124.

¹⁵⁸ Z. TÜRKMEN, *age.*, s. 184.

¹⁵⁹ Resmi kayıtlara göre Beyşehir askerlik şubesinden askere alınan sadece 1310 ve 1313 doğumluların sayısı 292'dir. Geniş bilgi için bk., *Milli Savunma Bakanhğı Lodumlu Arşiv Müdürlüğü*, Beyşehir Askerlik Şubesi Kayıt Defterleri No. 6483, 6487.

yapı içerisinde Yunan vahşetine göz yumması gerçeğine dikkat çekmiştir. Bu tablo ile birlikte, Türk milletinin çocuğundan yaşlısına vatanın bağımsızlık mücadelesi için kanının son damlasına kadar mücadeleye hazır olduğunun mesajı da verilmiştir. Nitekim, yapılan Kurtuluş Savaşında Konya yöresinin en fazla şehit veren yörelerden birisi olması bu arzunun ne kadar gerçek olduğunu ortaya koymuştur. Bu bilincin en önemli göstergesini 5 bin Konya kadınının yapmış olduğu miting ve işgal güçleri temsilciliklerine ilettikleri bildiri metni oluşturmuştur.

Vatanın işgaline karşı gerekli tepkiyi açıkça ortaya koyan yörenin en büyük talihsizliklerinden birisi, öncelikle Bozkır ve bazı ilçelerle birlikte Konya merkezde gerçekleşme imkânı bulan isyan hareketleri olmuştur. Bu isyanlarda, daha çok İngilizlerin marifetiyle dinî duyguların kullanılarak halkın kandırıldığı görülmüştür. Vali Cemal'e aktif görevler verilerek yapılan bu propagandalarda; Kuvâ-yı Milliyecilerin Bolşevik yanlısı ve hilâfet karşıtı olduğu, ayrıca Ege bölgesinden Eskişehir Afyon yönünde gelen ordunun Yunan ordusu değil, hilâfet ordusu olduğu söylentileriyle birlikte halkın kandırıldığı görülmüştür. Bu propagandalarda bazı Kuvâ-yı Milliye mensuplarının bireysel hataları da malum güçlere prim vermiştir.

İşgallere karşı üzerine düşen görevi yapan yörenin önündeki en büyük engel olan ve azınlıkların da desteğini almış bulunan Vali (Artin) Cemal'i Konya'dan çıkararak güç ise, Beyşehir Kuvâ-yı Milliyesi ve onun değerli komutanı M. Nazım ve sivil teşkilatçısı Süleyman Sırrı Bey'dir. Öncelikli olarak Mersinli Cemal Paşa ile birlikte ilk planlarını yapan M. Nazım'ın, Konya dışından Refet Bey aracılığıyla emir aldığı yer Sivas'ta bulunun Heyeti Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'dır. Bu nedenle Vali Cemal'in Konya'yı terkinden sonra, Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti resmi olarak kurulmuş ve yapılan çalışmalardan sonra Kuvâ-yı Milliye hareketinin değeri daha iyi anlaşılmıştır. Mevlâna Postnişinliğinin, Müdafaa-i Hukuk hareketine destek vermesi halk üzerinde büyük tesir yaratırken; bilinçli İtilafçıların haricinde, isyanlara destek veren cahil halk kesimi ise, TBMM kararınca bölgeye gönderilen İstiklâl Mahkemelerinin çalışmaları ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin değerli üyelerinin gayretleri sonucu gerçekleri görmüştür. Bu gelişmeler neticesinde yöre halkı tam anlamıyla varını yoğunu Kurtuluş Savaşına vererek, Mustafa Kemal Paşa'nın ve milletinin en büyük hizmetçisi olmuştur.

İzmir'in işgal sürecine gelene kadar ve işgalin yaşandığı süreçte de görüldüğü üzere, dün olduğu gibi, bugün de bazı güçlerce masumane bir görünüm içerisinde demokrasi, özgürlük ve adalet adına Türkiye'ye bazı dayatmalarda bulunmaktadır. Bu tür taleplerin arkasında bulunan tehlikeler iyi görülmeli, propagandaların ardından gelecek ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin üniter yapısını bozacak her türlü girişim ve faaliyete müsamaha gösterilmeden, kaynağı kim ve ne olursa olursun, zamanında gereken önlemler alınmalıdır.

KAYNAKÇA**A. Arşiv Kaynakları:**

BOA., Sadaret Evrak Kalemi Evrakı (A. VRK.), 823/13, 823/82, 824/8, 826/79, 829/46, 829/69, 830/39, 831/11, 831/53, 831/97, 832/29, 832/69, 832/70, 832/75, 832/74, 833/33, 835/33, 835/79.

BOA., Dâhiliye Şifre (DH. ŞFR.), 96/294, 97/175, 101/19-10, 101/19-2, 101/19-117, 101/70,102/254, 103/75, 103/123, 103/164, 104/114, 104/263, 104/298, 105/94, 105/107, 106/84, 106/92, 106/124, 107/75.

BOA., Dâhiliye Nezareti Em. Umûm. Asayiş Kal. (DH. EUM.AYŞ.), 4/16, 11/29, 11/57.

BOA., Dâhiliye Nezareti Em. Umûm. Müd. (DH. EUM. KLM.), 4/31.

BOA., Dâhiliye Nezareti Em. Umûm. Müd. (DH. EUM.) 5. Şube., 76/12, 77/38.

BOA., Dâhiliye Kalemi Mahsus (DH. KMS.), 36/30, 52-1/38, 52-2/7, 51-1/11, 51-1/72, 52-2/10, 52-2/11, 52-2/19, 52-3/47, 52-3/74, 52-4/24, 53-2/50, 53-2/90, 53-3/31, 54-1/14, 54-2/17.

BOA., Dâhiliye Emniyet-i Umûm. Muhasebe Kalemi (DH. EUM. MH.) 190/47.

BOA., Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.) 218/44, 216/72, 250/141, 252/40, 253/24.

Genel Kurmay ATASE Arşivi, Türk İstiklâl Harbi Koleksiyonu, (ATASE ARŞ. İSH), 17/59-59-1, 50/57-57-1, 836/166-166-1, 321/86-86.

Genel Kurmay ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, (ARŞ., ATAZB), 2/48-48-1, 48-48-2, 48-48-3.

Milli Savunma Bakanlığı Lodumlu Arşiv Müdürlüğü, Beyşehir Askerlik Şubesi Kayıt Defterleri No. 6483, 6487.

S. KOYDEMİR Özel Arşivi, 1, 76.

B. Kitaplar:

-AKER, (E), Albay M. Şefik, **57 nci Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi (1918-1920)**, (Yayına Haz.:Ahmet Tetik-Ayşe Seven-M. Yüksel Canbaz), Gen.Kur. Ask. Tar. Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara 2006.

-AKŞİN, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, C. I, Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1998.

-ALTAY, Fahrettin, **On Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası**, İnsel Yayınları, Yayın Yeri Yok, 1970.

- ARABACI, Caner, **Milli Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri**, 2. bs., Konya 2000.
- ARIBURNU, Kemal, **Milli Mücadele'de İstanbul Mitingleri**, Yeni Matbaa, Ankara 1951.
- ARIKAN, Zeki, **Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1989.
- ARIKOĞLU, Damar, **Hatıralarım**, 1961 (yayın yeri yok).
- ATALAY, Ahmet, **Milli Mücadele'de Konya Kuvâ-yı Milliyecileri (İlk Meclise Girenler)**, C. I, Konya 1997.
- AVANAS, Ahmet, **Milli Mücadele'de Konya**, Atatürk Araştırma Merkezi, Konya 1998.
- AYDINEL, Sıtkı, **Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı**, Kültür Bak. Yay., 3. bs., Ankara 2002.
- BAYKARA, Tuncer, **İzmir Şehri ve Tarihi**, Ege Üniversitesi, İzmir 1974.
- Belgelerle Yunan Mezalimi-İzmir'in İşgali Üzerine İtilaf Hükümetlerine Çekilen Protesto Telgraflarından Bazıları**, (Yay. Haz. Zekeriya Türkmen), Ankara 2000.
- BİRİNCİ, Ali, **Hürriyet ve İtilâf Fırkası II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki'ye Karşı Çıkanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990.
- CİHANGİR, Erol, **Papa Eftimin Muhtıraları ve Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi**, Turan Yay., İstanbul 1996.
- ÇELEBİ, Mevlüt, **Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002.
- Devrin Yazarlarının Kalemile Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal**, C. I, (Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan-İnci Enginün-Birol Emil-Necat Birinci-Abdullah Uçman), Kültür Bak. Yay., Ankara 1992.
- ERDEHA, Kâmil, **Milli Mücadele'de Vilâyetler ve Valiler**, Remzi K.evi, İstanbul 1975.
- Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk-Söylev**, C. I, III,TTK., 3. bs., Ankara 1989.
- İRTEM, Süleyman Kâni, **Şark Meselesi Osmanlı'nın Sömürgeleşme Tarihi**, (Haz: Osman Selim Kocahanoğlu), Temel Yay., İstanbul 1999.
- **İzmir'de Neler Oldu?**, Ögüd Matbaası, 1337/1921, Konya.
- Jaeschke, Gotthard, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi-Mondrostan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)**, TTK. Yay., 2. bs., Ankara 1989.

- GERMANUS, Jules, **Penseés Sur La Revolution Turque**, Imprimerie de la Sociéte Anonyme Athenaum, Budapest 1928.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, **Milli Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine, Birinci Kitap**, TTK B.evi, Ankara 1959
- GÜNER Zekai-KABATAŞ, Orhan, **Milli Mücadele Dönemi Beyânnâmeleri ve Basım**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1990.
- Halkın, Léon-E, **Tarih Tenkidinin Unsurları**, (Çev.: Bahaeddin Yediyıldız), TTK., Ankara 1989.
- KANSU, Mazhar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C. I, TTK. Yay., Ankara 1998.
- KIRKPINAR, Kenan, **Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi İngiltere ve Türkiye (1919-1922)**, Phoenix, Ankara 2004.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, **Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler (Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye)**, Çizgi K.evi, Konya 2005.
- KUTAY, Cemal, **Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları**, Diyanet İşleri Bşk., Yay., Ankara 1973.
- Mehmet Zeynelabidin Efendi, **İslâmiyet ve Meşrutiyet**, (Sadeleştiren: Ahmet ATALAY), Damla Matbaası, Konya 1999.
- ÖNDER, Mehmet, **Konya Matbuat Tarihi**, Ülkü B.evi, Konya 1949.
- _____, **Milli Mücadele Yanında ve Safında Öğüt Gazetesi (Bilgiler-Belgeler)**, Ankara 1986.
- _____, **Millî Mücâdele'de Konya Delibaşı Hadisesi**, Yeni Kitap B.evi, Konya 1953.
- SARIKOYUNCU, Ali, **Milli Mücadele'de Din Adamları**, C. I, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 5. bs., Ankara 2007.
- SELEK, Sabahattin, **Anadolu İhtilâli**, C. 1, Kastaş Yay., 8. bs., İstanbul 1987.
- SELVİ, Haluk, **İşgal ve Protesto**, Değişim Yay., İstanbul 2007.
- SONYEL, Salâhi R., **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisi'nin Türkiye'deki Eylemleri**, TTK. Yay., Ankara 1995.
- TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. I, Milli Eğitim Bak. Yay., İstanbul 1991.
- TURAN, Mustafa, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1999.
- TÜRKMEN, Zekeriya, **Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması (1918-1920)**, TTK. Yay., Ankara 2001.

- Türk İstiklâl Harbi İnci Cilt Batı Cephesi İnci Kısım**, Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 3. bs., Ankara 1999.
- Türk İstiklâl Harbi I-Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, C. I, 3. bs., Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Bşk.lığı Yay. Ankara 1999.
- ÖZAKMAN, Turgut, **Şu Çılgın Türkler**, Bilgi Yayınevi, 271. bsm., Ankara 2005.
- UMAR, Bilge, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, Bilgi Y.evi, Ankara 1974.
- _____, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı**, İnkılâp Yay., İstanbul 2002.
- YALAZAN, Talat, **Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9 Eylül 1922)**, II nci Cilt, GnKur. Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Dairesi Başkanlığı Yay., Ankara 1994.
- YAZMAN, M. Şevki, **İstiklâl Harbi Nasıl Oldu?**, Kenan B.evi, 2. bs., İstanbul 1934.
- _____, **Anadolu'nun İşgali**, Berikan Yay., Ankara 2001.

C. Makaleler

- AKANDERE, Osman, "Konya Vilâyeti Salnamelerine Göre Konya Sancağı'nın İdari Teşkilatındaki Birimler", **İpek Yolu**, Özel Sayı Konya II, Aralık 1999, s. 257-296.
- _____, "Konya İlinin (Vilâyetinin) Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyetten Günümüze Kadar İdâri Yapısı ve Geçirdiği Değişiklikler", **Millî Mücadele'den Günümüze Konya (1915-1965)**, C. I, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1999, s. 169-199.
- AKDAĞ, Ömer, "İstiklâl Savaşı'nın İlk Safhasında Mitingler (Kasım 1918-Haziran 1919)", **Türkler**, C. 15, ss. 745-755.
- AKŞİN, Sina, "Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı", **Üçüncü Askerî Tarih Semineri Bildirileri-Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri**, GnKur. B.evi., Ankara 1986, ss. 174-188.
- ATALAY, Ahmet, "Konya ve İlçelerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Kuruluşları ve Karakteristik Özellikleri", **Yeni İpek Yolu**, Özel Sayı Konya Kitabı V, Konya 2002, ss. 219-250.
- _____, "Millî Mücadele'de Türk'ü Türk'e Kırdıran Adam İngiliz Rahip Dr. Robert Rew Frew'nun Anadolu ve Konya Delibaş Mehmet İsyamı'ndaki Rolü", **SÜ Ata Dergisi**, Sayı: 8, Konya 1999, ss. 179-217.

- AYDIN, Hakan, "Halk Gazetesi Üzerine", **Yeni İpek Yolu Konya Kitabı VI Özel Sayı**, Konya 2003, ss. 202-210.
- AYIŞIĞI, Metin, "Batı Anadolu'da Yunan Mezalimi", **Türkler**, C. 15, ss. 776-789.
- BAYKAL, Bekir Sıtkı, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri", **Bellekten**, C. XXXIII, Sayı: 132, Ekim 1969, ss. 517-575.
- BAYTULOĞLU, Hamdi, "İzmir'in İşgali", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 7, Nisan 1968, ss. 3-11.
- BEYOĞLU, Süleyman, "Bozkır İsyanları", **Bozkır'ın Dünü ve Bugünü Sempozyumu-12 Kasım 2006**, Konya 2007, ss. 163-174.
- BUYTULLUOĞLU, Hamdi, "Milli Mücadele Başlıyor", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 13-18, ss. 10-13, 53-68, 14-22, 3-5, 10-16, 3-8.
- ÇAPA, Mesut, "Anadolu'da Yunan İşgalinin Sebep Olduğu İç Göçler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. X, S. 29, Ankara 1994, ss. 379-389.
- DURAN, Tülây, "Mondros Mütarekesi'nin İlk Uygulamaları Türkiye'nin İşgali III", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 60, Ocak 2002, ss. 30-34.
- GÖK, Dursun, "Mersinli Cemal Paşa", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XII, Sayı: 34, Ankara Mart 1996, ss. 127-148.
- <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=748-14.09.2007>.
- GÜNER, Zekai, "İzmir'in İşgali Olayının Trakya'daki Tepkileri", **ATAM Dergisi**, C. IX, Temmuz-Kasım 1993, Sayı: 27, ss. 559-568.
- GÜVEN, Cemal, "Milli Mücadele Döneminde Konya Mitingleri", **Yeni İpek Yolu- Konya Kitabı V/ Özel Sayı**, Konya 2002, ss. 251-269.
- Harp Tarihi Belgeleri Dergisi**, Sayı: 71, Yıl: 23, Ankara 1974, Belge No: 1537.
- **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Sayı: 48, Yıl: 13, Gnkur. B.evi, Ankara 1964, Vesika: 1115.
- **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Yıl. 12, S. 46, Aralık 1963, Vesika No. 1074.
- **Harp Tarihi Vesikaları Dergisi**, Yıl. 3, S. 9, Ankara Eylül 1954, Vesika No. 211.
- HÜRKAN, Hicret, "Tarihi Belgelerin Işığında Milli Mücadele'de Miting ve Protesto Telgrafları Dönemi 1-4", **Kemalist Ülkü**, Sayı: 237-240, Temmuz-Ekim 1988, ss. 5-8, 6-10, 5-8, 5-8.
- ILGAR, İhsan, "Halk, Ordu ve İstanbul Hükümetleri", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 8, Mayıs 1968, ss. 12-17.

_____, “Birinci İnönü Savaşı 10 Ocak 1921”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S. 16, Ocak 1969, ss. 6-17.

-ÖNDER, Mehmet, “Cumhuriyetten Önce ve Cumhuriyet Döneminde Konya’da Basın”, **Milli Mücadele’den Günümüze Konya (1915-1965)**, C. I, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1999, ss. 21-34.

-ÖZTOPRAK, İzzet, “Türkiye’nin İşgali ve Millî Direniş Hareketleri”, **Türkler**, C. 15, (Editörler: Hasan Celâl Güzel-Prof. Dr. Kemal Çiçek-Prof. Dr. Salim KOCA), Yeni Türkiye Yay., , ss. 583-605.

-ÖZKAYA, Yücel, “İzmir’in İşgalinin Anadolu’daki Tepkileri”, **Atatürk Yolu**, Yıl: 1, Sayı: 1, Mayıs 1988, ss. 65-74.

-SARIKAYA, Makbule, “İzmir’in İşgaline Erzurum’dan Tepkiler”, **23 Temmuz Erzurum Kongresi ve Kurtuluşun Günümüze Erzurum I. Ulular Arası sempozyumu**, 23-25 Temmuz 2002, ss. 603-621.

-SEMİZ, Yaşar, “1923-1938 Döneminde Konya’nın İktisadî Durumu”, **Yeni İpek Yolu Konya I. Özel Sayı**, Konya 1998, ss. 77-78;

_____, “Cumhuriyet Döneminde Konya’nın İktisadî Durumu 1923-1960”, **Milli Mücadele’den Günümüze Konya (1915-1965)**, C. I, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Konya 1999, ss. 141-168.

-ŞAHİNGÖZ, Mehmet, “İzmir’in İşgali Üzerine Karadeniz Bölgesinde Yapılan Protesto ve Mitingler”, **19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri**, 13-17 Ekim 1984, Samsun 1988, ss. 63-70.

_____, “Milli Mücadele Esnasında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Yapılan Milli Birlik ve Beraberlik Mitingleri”, **ATAM Dergisi**, C. XI, Temmuz 1995, Sayı: 32, ss. 416-426.

_____, “Milli Mücadele’de Protesto ve Mitingler”, **Türkler**, C. 15, ss. 726-744.

_____, “İzmir’de Yapılan Maşatlık Mitingi ve İzmirliilerin İşgale Tepkisi”, **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi IV**, İzmir 1989, ss. 53-60.

-URAL, Selçuk, “Yunan Mezaliminin Uluslar arası Alanda Tescili”, **Türkler**, C. 15, ss. 790-800.

-UYANIK, Necmi, “Vatana Can Verenler: M. Nazım ve Süleyman Sırrı Ekseninde Beyşehir Kuvâ-yı Milliyesi”, **I. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu**, 11-13 Mayıs 2006.

-YALKIN, Razi, “Milli Mücadele’de İzmir-2-3, 5”, **Yeni Sabah**, No: 510-511, 513, 3, 5 İ. Teşrin 1939, s. 4, 4,4.

-“*Tebliğ-i Resmî*”, **İkdam**, No. 7998, 16 Mayıs 1919, s. 1.

- “Konya”, **Alemdar**, No: 1456-146, 18 Mayıs 1919, s. 2.
- “Konya’da Miting Mukarreratı”, **İkdam**, 23 Mayıs 1919, No: 8005, s. 2.
- “Wilson Prensipleri Nerede? Hakkın Kuvvete Galebesini İstiyoruz”, **İleri**, No: 489, 17 Mayıs 1919, s. 1.
- “Anadolu’da Damat Ferit’in Son Mukavemet Noktası da Çöktü”, **Türk İstiklâl Harbi Gazetesi**, No. 119, 27 Eylül 1919, s. 3.
- “Refet Bey ile Mülâkat”, **Öğüt**, No. 490, 25 T.evvel/Ekim 1920, s. 1.

D. Resmi Gazete

Takvim-i Vekâyi (TV.), No: 3408, 3412, 3489, 3517, 3535, 3671 1 K.evvel 1334 (1918), 5 K.evvel 1334, 6 Mart 1335 (1919), 8 Nisan 1335, 29 Nisan 1335, 14 T.evvel 1335, s. 1-1-1-1-1-1.

E. Tezler

-ŞAHİNGÖZ, Mehmet, **İzmir, Maraş ve İstanbul’un İşgali Üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler**, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara 1986 (X+555 s.).